

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

VIEŠOSIOS POLITIKOS ANALIZĖS MAGISTRO PROGRAMA

LUKAS KAČIUŠIS

II kurso studentas

**KAS LEMIA DIDĖJANTI LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBIŲ
STABILUMĄ?**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: doc. dr. Liutauras Gudžinskas

Vilnius, 2023

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Kačiušis L. Kas lemia didėjančią Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą?: Viešosios politikos analizės programos, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas L. Gudžinskas. – V., 2023. – 54 psl.

Reikšminiai žodžiai: Vyriausybių stabilumas, Vyriausybių galia, instituciniai pokyčiai, Lietuvos euroatlantinė integracija, Vyriausybės-parlamento santykis, ministrai-partijų lyderiai, Vyriausybės sudėtis, Lietuvos politinė sistema, Vidurio ir Rytų Europa.

Šiame darbe, pasitelkiant *Core executive* teoriją, nagrinėjamas didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo reiškinys, analizuojant, kaip sulig sėkmingai įvykdytais euroatlantinės integracijos procesais išaugusi Lietuvos Respublikos Vyriausybių galia nulėmė didesnę jų stabilumą.

Darbe siekiama išsiaiškinti, ar po įstojimo į ES 2004 m. šalies politinėje sistemoje įvykę tiek formalūs, tiek neformalūs instituciniai pokyčiai turėjo teigiamos įtakos didėjančiam Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumui. Atliekant istorinę kiekybinę ministrų kabinetų sudėčių analizę, bandoma iširti, ar po įstojimo į ES šalies politinės partijos elgėsi racionaliai ir į išaugusiomis galiomis pasižymėjusią Vyriausybę pradėjo deleguoti daugiau svarbiausių savo politikų, kurių priklausymas ministrų kabinetui padidina Vyriausybės šansus išlikti.

Analizės metu gauti rezultatai leidžia patvirtinti iškeltą hipotezę, jog didėjančią Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą nulėmė sulig Lietuvos euroatlantine integracija įvykę formalūs bei neformalūs instituciniai pokyčiai. Istorinė kiekybinė ministrų kabinetų sudėčių analizė parodė, jog po 2004 m. šalies politinės partijos pradėjo deleguoti statistiškai daugiau svarbiausių savo politikų į Vyriausybes. Buvę Lietuvos premjerai taip pat patvirtino, jog išaugusi Vyriausybės galia suteikė papildomas paskatas partijoms į ministrų kabinetą deleguoti įtakingiausius savo narius.

Lygiai taip pat buvę premjerai interviu metu pripažino, jog didelį teigiamą poveikį padidėjusiam Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų stabilumui turėjo ir neformalūs instituciniai pokyčiai – tokie kaip atsiradusi tradicija partijoms pasirašinėti koalicines sutartis arba sulig įstojimu į ES tarp šalies politinio elito pasikeitusi ministrų kabineto formavimo logika, kuomet stengiamasi sudaryti labiau politines, o ne technokratinės Vyriausybes.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas („Kas lemia didėjančią Lietuvos Respublikos Vyriausybės stabilumą?“) yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

LUKAS KAČIUŠIS

Turinys

Įvadas	5
1. Tyrimų (literatūros) apžvalga	9
2. Teorinis analizės pagrindas	13
3. Tyrimo tikslas ir uždaviniai	18
4. Metodika	19
5. Analizė	24
5.1. Didėjanti Vyriausybės galia kaip politinį stabilumą skatinantis faktorius	25
5.2. Neformalus instituciniai pokyčiai kaip Lietuvos Vyriausybių stabilizatorius	36
Išvados	45
Literatūros sąrašas	49
Šaltinių sąrašas	51
Summary	53

Įvadas

Lietuva, kaip ir kitos buvusios SSRS ar socialistiniam blokui priklausiusios valstybės, yra linkusi pasižymėti dideliu politinės sistemos nestabilumu¹. Į šį apibrėžimą įeina ir dažna Vyriausybių kaita².

Nuo 1990 m. Lietuvoje darbą pradėjo 18 Vyriausybių³ – taigi vidutiniškai vienas ministrų kabinetas Lietuvoje darbą tęsdavo kiek ilgiau nei pusantrų metų. Lyginant su Vakarų Europos valstybėmis, Lietuva, kaip ir kitos pokomunistinės valstybės, pasižymi kur kas dažnesne ministrų kabinetų kaita⁴.

Itin dažna Vyriausybių kaita buvo pastebima 1990 – 1993 m. laikotarpiu, kuomet pasikeitė net 5 ministrų kabinetai, o absoliučia rekordininke tapo antroji Vyriausybė, tedirbusi nuo 1991 m. sausio 10 iki 1991 m. sausio 13 d. Nuo 1993 m. Vyriausybės tapo kiek stabilesnės – kelioms iš jų pavyko išdirbti gana ilgą laikotarpį (antrajai Gedimino Vagnoriaus ir pirmajai Algirdo Mykolo Brazausko, dirbusioms po maždaug 3 metus), tačiau dėl įvairių priežasčių iki 2008 m. nė vienai Lietuvos Respublikos Vyriausybei nepavyko išdirbti pilnos ketverių metų kadencijos.

Minėtieji 2008-ieji metai žymi tam tikrą lūžį Lietuvos politinėje sistemoje. Anuomet prisiekusi antroji Andriaus Kubiliaus Vyriausybė tapo pirmąja atkurtoje Lietuvoje, sugebėjusia išdirbti pilną ketverių metų kadenciją (nors ministrų kabinete buvo personalinių pasikeitimų, tačiau ne tiek daug, jog Vyriausybei būtų reikėję gražinti įgaliojimus). Atrodytų, toks įvykis galėjo būti laikomas iš esmės tik malonia išimtimi politiniu nestabilumu ir dažna Vyriausybių kaita pasižyminčioje Lietuvoje. Visgi, nors per 2012 m. Seimo rinkimus į Andriaus Kubiliaus Vyriausybę ministrus delegavusios partijos patyrė pralaimėjimą (rinkimus laimėjo ir valdančiąją koaliciją anuomet sudarė centro-kairės politinės jėgos), vėlesnė įvykių seka parodė, jog 2008-2012 m. laikotarpis tapo tam tikra atspirtimi Lietuvos politinės sistemos stabilizacijai, kadangi vėliau dirbė Algirdo Butkevičiaus (2012-2016 m., dominuojamas Lietuvos socialdemokratų partijos) ir Sauliaus Skvernelio (2016-2020 m., dominuojamas Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos) ministrų kabinetai taip pat sugebėjo išsilaikyti pilnas kadencijas, link šio tikslo artėja ir XVIII-asis ministrų kabinetas (dominuojamas TS-LKD), vadovaujamas Ingridos Šimonytės.

¹Marcus Kreuzer, Vello Pettai, „Patterns of political instability: Affiliation patterns of politicians and voters in post-communist Estonia, Latvia, and Lithuania“ *Studies in Comparative International Development*, 38 (2003) 76.

²Hossam Eldin Mohammed Abdelkader, „Political Instability and Economic Growth in Egypt“ *Review of Middle East Economics and Finance*, 13(2), 1.

³Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, Nuo 1990 m. veikusių Lietuvos Respublikos Vyriausybių sąrašas, lrv.lt, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/apie-vyriausybe/ankstesnes-vyriausybes/po-1990-metu>

⁴Zenonas Norkus, *Kokia demokratija? Koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2008, 460.

Visgi, verta atsižvelgti ir į tai, jog tam tikras polinkis į stabilumą (bent jau matuojant kabineto išdirbtų dienų skaičiumi), kalbant apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, pradėjo matytis dar pirmojo XXI a. dešimtmečio pradžioje, kuomet XIII-oji (A.M. Brazausko pirmoji) Vyriausybė, susiformavusi po „Naujosios politikos“ koalicijos griūties, išdirbo visą likusį kadencijos laikotarpį – daugiau nei tris metus. 2006 m. IV-oji (A. M. Brazausko antroji) Vyriausybė griuvo ne tik dėl LSDP konflikto su koalicijoje dominavusia Darbo partija, kuri vėliau iš koalicijos pasitraukė, tačiau ir didele dalimi dėl paties premjero Algirdo Mykolo Brazausko sveikatos problemų – galima teigti, kad egzistuoja nemažas šansas, jog, jei sveikatos būklė būtų leidusi, A. M. Brazauskas būtų ir toliau vadovavęs Vyriausybei ir net bent jau formaliai tam pačiam kabinetui (kadangi nebūtų reikėję pakeisti daugiau nei pusės ministrų) galbūt net iki kadencijos pabaigos. Tiesa, anuomet sėkmingai 2 likusius kadencijos metus 2006-2008 m. išdirbo ir konservatorių remiama Gedimino Kirkilo mažumos Vyriausybė. Taigi negalima vienareikšmiškai teigti, jog nuo 2008-2012 m. Seimo kadencijos stebimas ministrų kabinetų išsilaikymo pilną kadenciją reiškinys buvo visiškai netikėtas – kaip rodo nesena istorija, link to buvo gana kryptingai einama, kuomet, bent jau teoriškai vis didėjant valstybės politiniam stabilumui (įtvirtintas valstybingumas, įstota į JTO, ES ir NATO), to pasekoje ilgėjo ir Vyriausybių darbo trukmė.

Analizuojant vyriausybių stabilumą, vertėtų atkreipti dėmesį ir į platesnį regioninį kontekstą. Analizuojant jį, galima pamatyti, jog Lietuva toli gražu nėra vienintelė Vidurio ir Rytų Europos (VRE) regiono valstybė, kurioje ilgainiui Vyriausybės tapo sąlyginai stabilesnės bei pailgėjo jų darbo trukmė. Štai pavyzdžiui Estijoje Reformų partijai atstovavusio Andruso Ansipo antroji Vyriausybė išdirbo pilną kadenciją 2007-2011 m. Riigikogu kadencijoje bei būtų išdirbusi ir antrąją iš eilės, jei ne paties Ansipo manevras, kuomet, vis dar eidamas ministro pirmininko pareigas, jis nusprendė atsistatydinti – tam, kad į 2015 m. rinkimus partija galėtų eiti vadovaujama naujo lyderio⁵. Tiesa, neatmestina, jog Estijoje Vyriausybės galėjo būti dar stabilesnės, jei jas formuojant būtų išlaikytas principas sudarinėti koalicijas tik cento-kairės ar centro-dešinės partijų blokų viduje, tačiau jis buvo pažeistas (pavyzdžiui, 2015 m. buvo sudaryta valdančioji koalicija tarp liberalios „Reformų“, socialdemokratų ir konservatyvios „Tėvynės“ partijų⁶). Laikantis šio požiūrio, būtų galima svarstyti, jog Lietuvoje didesnę Vyriausybių stabilumą nei Estijoje per pastaruosius 15-20 metų galėjo lemti ir tai, jog buvo išlaikyta nuostata valdančiąsias koalicijas sudarinėti tik iš to paties bloko partijų.

⁵ BBC, „Estonia PM Ansip resigns - Europe's longest-serving PM“. BBC.com, 2014-03-04, žiūrėta 2022 m. lapkričio 14 d., <https://www.bbc.com/news/world-europe-26430899>

⁶ Karin Kangro, „The three-party coalition agreement was signed“, Postimees.ee, 2015-04-08, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.postimees.ee/3149269/kolme-erakonna-koalitsioonileping-sai-allkirjad>

Tačiau panašios tendencijos pastebimos ne tik Estijoje, į kurią Lietuvoje dažnai žvilgčiojama. Štai Lietuvai kaimyninėje Lenkijoje panašios tendencijos prasidėjo net kiek anksčiau – čia 1997-2001 m. laikotarpiu pilną kadenciją išdirbo Jerzy Buzeko vadovaujama socialdemokratų dominuojama Vyriausybė. Visgi, esminiu lūžiu, analizuojant Vyriausybių stabilumą Lenkijoje, galima laikyti 2007-2015 m. laikotarpį, kuomet 2007-2011 m. valdžiusi Donaldo Tusko vadovaujama centro-dešinės Vyriausybė ne tik išdirbo pilną kadenciją, bet ir buvo išrinkta antrajai. Tiesa, Tuskas šiai Vyriausybei nevadovavo visą antrąją kadenciją, tačiau tik dėl to, jog tapo Europos Vadovų Tarybos pirmininku⁷ – nors likusius vienerius kadencijos metus Lenkijos Vyriausybei vadovavo Ewa Kopacz, galima neabejoti, jog, negavus EVT pirmininko posto, jai iki pat antrosios kadencijos pabaigos būtų vadovavęs tas pats Tuskas. Link pilnai išdirbtos 4 metų kadencijos artėja ir dabartinė Lenkijos Vyriausybė - antrasis Mateuszo Morawieckio kabinetas (dominuojamas „Teisės ir teisingumo“ partijos), darbą pradėjęs 2019 m. lapkritį.

Stabilesnė Vyriausybių stabilumo atžvilgiu pastaraisiais metais tapo anksčiau itin didele ministrų kabinetų kaita pasižymėjusi Latvija – joje 2022 m. savo darbą baigė pirmasis istorijoje ministrų kabinetas, išdirbęs visą kadenciją. Jam vadovavo Krišjanis Karinš'as, kuris, po 2022 m. Saeimos rinkimų liko Latvijos Vyriausybės vadovu ir antrajai kadencijai⁸.

Aprašytieji Lietuvos, Estijos, Lenkijos ir Latvijos pavyzdžiai ganėtinai gerai parodo, jog VRE regione bent jau techniškai didėja politinis stabilumas, o Vyriausybės tampa vis stabilesnės, sugeba išdirbti visą joms paskirtą laikotarpį. Visgi, klausimas, kodėl toks pokytis vyksta, bent jau Lietuvoje lieka neatsakytas.

Aukščiau aprašytasis ministrų kabinetų išsilaikymo Lietuvoje tendencijų pokytis per pastaruosius pusantro dešimtmečio verčia kvestionuoti aprašytus teiginius, jog Lietuva (bent jau Vyriausybių stabilumo aspektu) vis dar pasižymi posovietinėms valstybėms būdingu politiniu nestabilumu. Juo labiau, Lietuvos atvejis, lyginant su aplinkinėmis valstybėmis, unikalus tuo, jog joje net trys ministrų kabinetai iš eilės išdirbo pilnas kadencijas – tokio rodiklio kol kas nepavyko užfiksuoti nei Latvijai, nei Estijai, nei Lenkijai. Tiesa, verta pabrėžti, jog Lietuvoje vis dar stipriai išsiskynusi „anti-valdžios“ (anti-incumbancy) balsavimo logika (apie tai kalba politikos mokslininkas Mažvydas Jastramskis⁹) – tai lemia, jog kol kas per 33 nepriklausomybės metus nei viena Vyriausybė (o galbūt tiksliau reikėtų

⁷ BBC, „Italy's Mogherini and Poland's Tusk get top EU jobs“. BBC.com, 2014-08-30, žiūrėta 2022 m. lapkričio 17 d., <https://www.bbc.com/news/world-europe-28989875>

⁸ Reuters, „Latvia's Russia-wary PM Karins gets final nod for government“, 2022-12-14, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.reuters.com/world/europe/latvias-russia-weary-pm-karins-gets-final-nod-government-2022-12-14/>

⁹ 15min, „M.Jastramskis: susijungę į koaliciją su „valstiečiais“ socialdemokratai gali išnykti“, 15min.lt, 2016-10-24, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/m-jastramskis-susijunge-i-koalicija-su-valstieciais-socialdemokratai-gali-isnykti-56-701447>

sakyti – ją formavusi valdančioji koalicija) taip ir nebuvo perrinkta. Tai bent iš dalies simbolizuoja, jog politinės sistemos stabilumo prasme Lietuvai vis dar yra, kur tobulėti.

Visgi, aptartasis reiškinys išties vertas dėmesio ne tik kaip įdomus faktas, tačiau gali būti ir svarbiu veiksmu kalbant apie valstybės politinę bei socio-ekonominę padėtį, todėl šio darbo tikslas bus nustatyti, kas lemia didėjantį Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą. Galiausiai, lygiai taip pat verta būtų bandyti iširti, ar tokios tendencijos nėra tik pavienių aplinkybių lemtas atsitiktinumas, sudarantis klaidingą įspūdį apie Lietuvos politinės sistemos stabilumą – kitaip tariant, nustatyti, ar minėtieji pokyčiai yra tvarūs.

1. Tyrimų (literatūros) apžvalga

Kaip viename iš savo tyrimų teigia Tomas Janeliūnas, Vyriausybės institucija dažniausiai yra suvokiama kaip viena centrinių politinio proceso ašių – politinių sprendimų iniciatorė ir įgyvendintoja¹⁰. Natūralu, jog tokia Vyriausybės padermė politiniame lauke suteikia itin didelę reikšmę jos vaidmeniui, todėl pačių Vyriausybių stabilumas taip pat yra labai svarbus veiksnys, nagrinėjant viešosios politikos procesus.

Akademinėje literatūroje Vyriausybių stabilumas yra plačiai aprašytas reiškinys, egzistuoja ganėtinai nemažai jo apibrėžimų. Štai politikos mokslininkai Florian Grotz ir Till Weber šį reiškinį apibrėžia kaip „laiko tarpą nuo Vyriausybės susiformavimo iki jos darbo pabaigos“¹¹. Šį Grotz ir Weber apibrėžimą papildė Michael Taylor ir V. M. Herman, teigdami, jog Vyriausybės stabilumą galima apibrėžti kaip jos veikimo skaičių dienomis¹², kuomet Vyriausybei vadovavo tas pats ministras pirmininkas, o pati Vyriausybė rėmėsi tų pačių partijų ar partijos parama (parlamento) rūmuose¹³. Politikos mokslų klasikas Giovanni Sartori, rašydamas apie Vyriausybių stabilumą, taip pat akcentuoja laiko aspektą – anot jo, „Vyriausybės stabilumas reiškia tik trukmę; Vyriausybės gali būti ilgalaikės ir kartu bejėgės: jų trukmė jokių būdu nerodo, juo labiau nesustiprina jų veiksmingumo arba efektyvumo.“¹⁴ Taip pat mokslinėje literatūroje egzistuoja ir nemažai paaiškinimų apie tai, kodėl Vyriausybės išsilaiko (arba ne) ir kas lemia jų išsilaikymo trukmę. Mindaugas Kluonis savo darbe „Vyriausybių stabilumo lygį lemiantys veiksniai: Vidurio ir Rytų Europos atvejais“ išskiria 4 veiksmų tipus, pagal kuriuos gali būti aiškinamas Vyriausybių išsilaikymas arba neišsilaikymas – parlamento konfigūracija ir fragmentacija, Vyriausybės savybės, konstituciniai kintamieji bei socialiniai ir ekonominiai kintamieji¹⁵. Tuo metu Michael Taylor ir V.M. Herman savo analizėje, siekdami nustatyti, kas lemia Vyriausybių stabilumą, pasitelkė tokius veiksmus kaip partinė sistema, koalicinio Vyriausybės kabineto narių sudėtis, opozicijos stiprumas ir ideologiniai skirtumai tarp Vyriausybės kabineto narių¹⁶.

¹⁰ Tomas Janeliūnas, Valdžios sprendimų priėmimo procesų Lietuvoje teisinio reglamentavimo ir esamų praktikų analizė. Kn. T. Janeliūnas et al. (sud.). Lietuvos valdžia: atvirumo link? Vilnius: Versus Aureus, 2009, p. 89–135.

¹¹ Florian Grotz, Till Weber, „Party Systems and Government Stability in Central and Eastern Europe“ *World Politics* 22, Volume 73 (2012): 704.

¹² Michael Taylor, V.M. Herman, „Party Systems and Government Stability“ *The American Political Science Review*, Mar., 1971, Vol. 65, No. 1 (Mar., 1971), 29.

¹³ Jean Blondel, „Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies“ *Canadian Journal of Political Science*, 1 (1968), 180-203., cituota iš Michael Taylor, V.M. Herman, „Party Systems and Government Stability“, 1971.

¹⁴ Giovanni Sartori, *Lyginamoji konstitucinė inžinerija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2001.

¹⁵ Mindaugas Kluonis, „Vyriausybių stabilumo lygį lemiantys veiksniai: Vidurio ir Rytų Europos atvejais“. *Politologija* 4 (32):91-117.

¹⁶ Florian Grotz, Till Weber, Ten pat, 702.

Visgi, kalbant apie Vyriausybių stabilumą Vidurio ir Rytų Europos (VRE) regione, galima teigti, jog čia situacija gana ženkliai skiriasi nuo tradicinių brandžių Vakarų demokratijų. Kaip teigia Grotz ir Weber, Vakarų demokratijoms ir Vyriausybių išsilaikymui jose analizuoti skirtos teorijos nėra iki galo tinkamos nagrinėti VRE regionui, todėl turi būti peržiūrėtos¹⁷. Pavyzdžiui, politikos mokslininkas Geoffrey Pridham savo studijoje „EU Enlargement and Consolidating Democracy in Post-Communist States — Formality and Reality“ analizuodamas Slovakijos pavyzdį konstatuoja, jog, kalbant apie Vyriausybių stabilumą Vidurio ir Rytų Europos regiono šalyse, tradiciniai aiškinimai veikia ne visada ir yra būtina atsižvelgti į šių valstybių politinei tvarkai būdingus specifinius politinius faktorius¹⁸. Visgi, kaip teigia Grotz ir Weber, net ir analizuojant vien tik VRE regioną, negalima išskirti kažkokių visam jam būdingų politinės tvarkos elementų, kurie lemtų Vyriausybių išsilaikymą, todėl kiekvieną valstybę ir jos specifiškumą reikėtų nagrinėti atskirai¹⁹.

Gilinantį į Lietuvos atvejį, išsamiausiai Vyriausybių stabilumas yra aprašomas Ligitos Šarkutės straipsnyje „Priežastinės Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo sąlygos“, kuriame analizuojama sprendimų priėmimo modelio, politinių partijų, ideologinės krypties ir parlamentinės daugumos įtaka Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumui²⁰. Autorė ministrų kabinetų, veikusių iki 2009 m. suskirsto į tris kategorijas²¹:

1. parlamentinę daugumą turinčios, tačiau nestabilios Vyriausybės, kurioms būdingas kolektyvinis sprendimų priėmimo modelis (į šį klasterį patenka Kazimiro Danutės Prunskienės, Lauryno Mindaugo Stankevičiaus, Rolando Pakso pirmasis ir Andriaus Kubiliaus pirmasis kabinetai);
2. stabilios kairiosios Vyriausybės, kurioms būdingas kolektyvinis sprendimų priėmimo modelis (į šį klasterį patenka Adolfo Šleževičiaus, pirmoji ir antroji Algirdo Mykolo Brazausko bei Gedimino Kirkilo Vyriausybės);
3. dešinėsios arba centristinės pakraipos Vyriausybės su monokratišku sprendimų priėmimo modeliu (į šį klasterį patenka Gedimino Vagnoriaus pirmasis ir antrasis bei Rolando Pakso antrasis kabinetai)

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ligitos Šarkutė, „Priežastinės Lietuvos Respublikos vyriausybių stabilumo sąlygos“ *Viešoji politika ir administravimas*, T. 11, Nr. 1., 2012, 49.

¹⁹ Florian Grotz, Till Weber, 701.

²⁰ Šarkutė, 49

²¹ Šarkutė, 61

Šarkutė teigia, jog Lietuvoje stabilios dažniausiai yra tos Vyriausybės, kurios savo viduje propaguoja monokratinį (kuomet Vyriausybei vadovauja didelį autoritetą turintis ir sprendimams lemiamą įtaką turintis Ministras Pirmininkas) sprendimų priėmimo modelį, o politinių partijų įtaka tų Vyriausybių veiklai yra palyginti nedidelė²². Taip pat autorė išskiria, kad įtakos Vyriausybės stabilumui gali turėti jos ideologinė kairioji pakraipa (bent jau techniškai Lietuvoje tokios buvo didesnė dalis Vyriausybių) bei politinių partijų daroma įtaka Vyriausybių veiklai²³.

Lietuvos Vyriausybių stabilumo tema paliečiama ir Vytauto Kuokščio straipsnyje „Politika ir investuotojų pasitikėjimas: Baltijos šalys per krizę“. Čia Vyriausybės stabilumas minimas kaip vienas svarbesnių veiksnių į šalį pritraukiant potencialius investuotojus, o tuo pačiu yra nagrinėjamas 2009-2010 m. laikotarpis, kurio metu, anot Kuokščio, nors veikęs Andriaus Kubiliaus ministrų kabinetas ir išsilaikė, jis pasižymėjo dideliu nestabilumu dėl besikaitaliojančios vidinės dinamikos tuometinėje valdančiojoje koalicijoje²⁴.

Verta išskirti ir Selijos Levin magistro darbą „Mažumos Vyriausybė Lietuvoje: stabilumo ir veiksmingumo analizė“, kuriame aiškinamasi 2006-2008 m. Lietuvoje veikusios Gedimino Kirkilo vadovaujamos mažumos Vyriausybės stabilumo veiksniai. Nors šiame daugiausiai nagrinėjamas Vyriausybės išsilaikymas jai veikiant specifinėmis sąlygomis, autorė tuo pačiu pateikia ir įžvalgų, kurios gali būti pritaikomos ir platesniame kontekste, kuomet yra analizuojamas Vyriausybių išsilaikymas Lietuvoje. Pavyzdžiui, Levin išskiria tai, jog Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas pagal savo formaliąsias galias yra ganėtinai silpna figūra – todėl jo gebėjimai garantuoti ir išlaikyti stabilumą pačios Vyriausybės viduje (pavyzdžiui, atleidžiant nepaklusnų ministrą, griežtai koordinuojant ministerijų veiklą ir pan.) yra menkos²⁵. Tai, pasak autorės, reikėtų laikyti Vyriausybės stabilumą mažinančiu veiksniu²⁶.

Visgi, analizuojant prieinamą literatūrą ir šaltinius, nepavyko rasti iš esmės jokios publikacijos, nagrinėjančios didėjančią Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų stabilumą (Ligitos Šarkutės studija buvo skirta labiau išsiaiškinti, kas lemia, jog vienos Vyriausybės išdirba ilgiau, o kitos trumpiau, tačiau ne nustatyti tendencijų priežastis). Aprašytoji literatūra, nagrinėjanti Lietuvos atvejį, nors ir yra naudinga šio tyrimo kontekstui, tačiau parašyta dar tuo metu (vėliausias analizuojamas laikotarpis yra 2008-2010 m.), kuomet dar nei viena Lietuvos Respublikos Vyriausybė nebuvo išdirbusi pilnos

²² Šarkutė, ten pat

²³ Šarkutė, ten pat

²⁴ Vytautas Kuokšis, „Politika ir investuotojų pasitikėjimas: Baltijos šalys per krizę“ *Politologija*, 3, 2010, 2010, 80-81.

²⁵ Selija Levin, „Mažumos Vyriausybė Lietuvoje: stabilumo ir veiksmingumo analizė“ Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2007.

²⁶ Levin, Ten pat.

kadencijos. Todėl šiuo metu akademinės literatūros lauke išties egzistuoja niša tyrimui, analizuojančiam didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo fenomeną.

2. Teorinis analizės pagrindas

Vyriausybės stabilumo pokyčiams Lietuvoje tirti šiame darbe bus pasitelktas *core executive* teorinis analizės pagrindas.

Terminas *Core Executive* (Valdžios centras) pirmą kartą buvo pasiūlytas britų politikos mokslininkų Patricko Dunleavy ir Rodericko Arthuro Williamo Rhode'o 1995-aisiais metais knygoje „Prime Minister, Babinet, and Core Executive“, kuomet šie autoriai siekė aprašyti Jungtinės Karalystės Vyriausybės arba „valdžios“ centrą iš funkcinės perspektyvos. Anot autorių, *Core Executive* terminą galima apibūdinti kaip „visas organizacijas ir procedūras, kurios koordinuoja centrinės valdžios vykdomas viešąsias politikas ir sprendimų priėmimo metu veikia kaip finalinis arbitras sprendžiant konfliktus tarp skirtingų valdžios aparato dalių“²⁷. Vyriausybės kabinetas, kaip vienetas, susidedantis iš ministro pirmininko, ministrų ir kitų svarbiausių vykdomosios valdžios pareigūnų (pvz. viceministrų, Vyriausybės kanclerio ir kt.) geriausiai apibūdina pačią *core* sąvoką, nusakančią tam tikrą grupę žmonių, kurių rankose yra sukonzentruotas strategiškai svarbiausių sprendimų priėmimas ir iš kurių tarpusavio veikimo ir sąveikos atsiranda viešosios politikos²⁸. Kaip teigia politikos mokslininkas Martin Brusis savo straipsnyje „Core Executives In Central Europe“, šios teorijos veikimas, taikant ją politinių procesų analizei, remiasi trimis principais:

- 1) Vietoje to, jog būtų koncentruojamasi į konkrečias institucijas (kurios gali pasižymėti normatyvine konotacija arba kelti šališkus jausmus), tokias kaip Ministras Pirmininkas ar ministrų kabinetas, yra analizuojamos neutralios jų funkcijos.
- 2) Išeinama toliau už formalių institucijų analizės ribos, siekiant tirti viešosios politikos koordinavimo proceso empirines praktikas ir resursus, atsižvelgiant tiek į politinę, tiek į administracinę jų dimensijas.
- 3) Siekiama įvertinti ir reflektuoti iš neoliberalaus pobūdžio valstybės aparato reformų atsiradusį fragmentuotą institucijų tinklą, kuris pakeitė iki tol egzistavusį tradicinį ministrų kabineto modelį.²⁹

Anot Brusis'o šie įvardinti elementai, galima sakyti, politikos analizėje siekė bent iš dalies atliepti su didėjančiomis globaliomis tarpusavio priklausomybėmis, viešųjų paslaugų „privatizacija“ ir

²⁷ R. A. W. Rhodes, Patrick Dunleavy, *Prime Minister, Cabinet and Core Executive* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), 12.

²⁸ Rhodes, Dunleavy, 12.

²⁹ Martin Brusis, „Core Executives in Central Europe“ kn. *The Routledge Handbook of East European Politics*, sud. Adam Fagan, Petr Kopecky (New York: Routledge, 2018), 55-56.

decentralizacija siejamą globalų pokytį, kuomet tradicinį hierarchinį Weberio centrinės valdžios modelį politiniame procese pakeitė rinkos mechanizmų, derybų ir tinklų sąveikos mechanizmų naudojimas. Štai kodėl buvo pasirinkta valdžios centro (*core*), o ne viršūnės (*top*) sąvoka, siekiant apibūdinti tai, jog šiais laikais svarbiausi vykdomosios valdžios pareigūnai labiau veikia kaip procesų koordinatoriai ar moderatoriai, o ne įsakytojai ar instrukcijų dalintojai. Šiais laikais Ministrai Pirmininkai ar kiti svarbiausi vykdomosios valdžios pareigūnai nebeturi resursų ir informacijos monopolio, todėl yra iš dalies priklausomi ir nuo kitų politinių aktorių, su kuriais yra priversti vykdyti įvairius mainus – informacijos, galios ar resursų – tam, kad galėtų efektyviai veikti ir pasiekti savo tikslus³⁰.

core executive konceptas šiuolaikiniame politiniame pasaulyje įgauna vis didesnę svarbą – tiek dėl to, jog dėl modernizacijos sukeliamų efektų ryšiai tarp politinių partijų ir rinkėjų gana stipriai susilpnėjo, ko pasekoje partijos tapo labiau priklausomos nuo valstybės suteikiamų resursų, o ypač – prieigos prie valdžios. Taip pat ir dėl to, jog pastaraisiais dešimtmečiais politikoje vis didesnę įtaką įgauna medijos ir žiniasklaida, kur politiniai debatai dažniausiai suniveliuojami ne į varžymąsi tarp skirtingų politinių idėjų, tačiau į asmeninę valdančiojo (angl. *executive*) ir jam oponuojančių politikų priešpriešą³¹.

Galiausiai, globali ekonominė integracija sumažino nacionalinių valstybių diskreciją priimant reguliacinius sprendimus, o ši funkcija perėjo į transnacionalinių nerenkamų institucijų (kaip, pavyzdžiui, Pasaulio bankas ar Tarptautinis valiutos fondas) rankas. Tokia tendencija lėmė pokytį, jog politikoje legitimumo išdavos formos, kuomet mandatas vykdyti politiką yra įgaunamas demokratiniu balsavimu iš visuomenės, svarba ganėtinai stipriai sumažėjo, o jos vietą po truputėlį pradėjo užimti tiesiog gebėjimas efektyviai įgyvendinti viešąsias politikas³².

Vykstant šiems pokyčiams, nacionalinių valstybių vykdomoji valdžia, lyginant su nacionalinėmis įstatymų leidžiamosiomis valdžiomis ar transnacionalinėmis institucijomis, savo rankose išlaikė daugiausiai svertų, padedančių įgyvendinti viešąsias politikas – todėl dabartiniu metu didžioji dalis sprendimų, kurie yra suprantami kaip politiniai, yra formuojami būtent vykdomosios valdžios struktūrose³³.

Core Executive modelis gerai prigijo ir Vidurio ir Rytų Europos regione. Pasak Jeano Blondelo, po komunizmo griūties šiame regione prigijo vykdomosios valdžios modelis, kuomet svarbiausia šios

³⁰ Brusis, 56

³¹ Brusis, 55

³² Brusis, 55

³³ Brusis, 55

valdžios ašis yra būtent Vyriausybės kabinetas, kuriame sprendimai yra priimami kolektyviai (vadinamajame *core*), o ne vieno aiškaus lyderio (pavyzdžiui, prezidento)^{34,35}. Kaip rašė Blondelas ir Andreevas, patys buvę CRE regiono vykdomosios valdžios pareigūnai (ministrai) ne tik išsakė bendrą pasitenkinimą kabinetu, kuriuose jie veikė, darbu ir norą, kad šių kabinetų veikimo darbo kokybė atitiktų Vakarų Europos valstybėse veikiančių kabinetų darbo standartus, tačiau ir pačios šių buvusių vykdomosios valdžios pareigūnų pasakojimų detalės apie tai, kaip vyko kabinetų darbas (posėdžiai, sekretariatų ir komitetų veikla), iš esmės priminė ir gerai atitiko Vakarų Europos valstybių ministrų kabinetų darbo praktikas. Tai leido autoriams padaryti išvadą, jog VRE regione dar dešimtajame XX a. dešimtmetyje gerai prigijo panaši į Vakarų Europos parlamentinę-kabineto valdžios sistema³⁶.

Itin didelę įtaką *core executive* modelio raidai Vidurio ir Rytų Europoje turėjo šio regiono šalių integracija į ES ir tapimas šios bendrijos narėmis. Visų pirma, paminėtina tai, jog vien pats stojimo į ES procesas VRE regiono valstybes privertė atlikti daug institucinių reformų, kurios turėjo didelę įtaką tam, kaip valstybėje funkcionuoja valdžios aparatas. Pati Bendrija niekaip neregulmentuoja to, kaip turėtų būti organizuojamas valdžios institucijų darbas šalies viduje, tačiau pačiame stojimo į ES procese figūruoja ne tik formalūs, bet ir neformalūs kriterijai (arba tam tikri lūkesčiai, ko ES tikisi iš stojančių valstybių), ir taisyklės, kurias valstybė turi atitikti ir kurių turi laikytis, norėdama efektyviai funkcionuoti ES struktūrose³⁷. Tarp jų – nemažai tokių, kurie, be jokios abejonės, veikia centrinių valstybės institucijų veiklos procesus. VRE regiono atveju, eurointegracijos proceso poveikis valdžios sistemoje labiausiai pasireiškė per tai, jog nors ES tiesiogiai niekaip nereguliuoja to, kaip veikia viešosios politikos koordinavimas valstybių narių valdžios institucijose, VRE regiono valstybės iš esmės buvo priverstos perimti tam tikras viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo procesų praktikas, kurios yra reikalingos norint dalyvauti sprendimų priėmimo procese ES lygmeniu, todėl gerokai suintensyvėjo viešosios politikos koordinavimas tarp skirtingų viešosios politikos sektorių (kas reiškia, jog visų ES lygmeniu sprendžiamų klausimų koordinavimas persikėlė į vieną instituciją), o į šį koordinavimo procesą labiausiai įtraukti buvo aukščiausių lygmenų valstybės tarnautojai (tai galima laikyti tam tikra vadinamojo *core* stiprėjimo išdava). Europos Komisija savotiškai skatino *core executive* stiprėjimo procesą – stengdamasi skatinti valstybes pereiti prie strateginio planavimo metodikų, vieningos valstybės tarnybos ir horizontalaus, tarpsektorinio

³⁴ Jean Blondel, „Cabinets in Post-Communist East-Central Europe and in the Balkans“ kn. *Cabinets in Eastern Europe*, sud. Jean Blondel, Ferdinand Muller-Rommel (Basingstoke: Palgrave, 2001), 6.

³⁵ Jean Blondel, „The Cabinet as the New Form of Government in Post-Communist Democracies“ kn. *Governing New European Democracies*, sud. Jean Blondel, Ferdinand Muller-Rommel, Darina Malova (Basingstoke: Palgrave, 2007), 8.

³⁶ Jean Blondel, Svetlozar Andreev „Bulgaria“ kn. *Cabinets in Eastern Europe*, sud. Jean Blondel, Ferdinand Muller-Rommel (Basingstoke: Palgrave, 2001), 139.

³⁷ Brusis, 59

viešosios politikos koordinavimo proceso³⁸. ES valstybių narių dalyvavimas įvairiuose ES Tarybos formatų posėdžiuose suformavo poreikį valstybėms turėti institucijas, kurios „centruotų“ visus su ES reikalais susijusius klausimus – tai automatiškai užprogramavo situaciją, jog iš daugelio institucijų buvo atimta po dalį kompetencijos ir perkelta į vieną koordinuojančią instituciją, kuri automatiškai iš karto tapo labai įtakinga ir stipri³⁹. Ganėtinai didelį vaidmenį šioje vietoje prarado nacionaliniai parlamentai, kadangi didelėje dalyje viešosios politikos sričių jie iš esmės įgavo tik „antspaudų štamputojo“ vaidmenį, kadangi politiniai debatai dėl europiniu lygmeniu priimamų viešosios politikos (tame tarpe ir teisėkūros) sprendimų persikėlė į vykdomosios valdžios rankas ir europinius Tarybų formatus.

Pagal panašų scenarijų įvykiai klostėsi ir Lietuvoje – nuo įstojimo į ES pradžios, europinio lygmens klausimų sprendimų priėmimas buvo sukonzentruotas Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijoje, vėliau dalis jo perkelta į Užsienio reikalų ministeriją. Visgi, pagrindinis europinių reikalų koordinavimo mechanizmas – iki 2009 m. Ministerijų valstybės sekretorių pasitarimas (MVSP), o vėliau - Vyriausybės Europos Sąjungos komisija (VESK) – yra sudarytas iš Vyriausybės ir jai pavaldžių ministerijų atstovų (viceministrų, iki 2009 m. – Ministerijų valstybės sekretorių), tad galima laikyti, jog europinių klausimų sprendimo centras Lietuvoje didesniu ar mažesniu formatu yra Vyriausybė, kas automatiškai stiprina jos *core executive* potencialą. Tuo pačiu šis vyksmas santykinai padidino Vyriausybės galią prieš Seimą, kadangi pastarasis didelėje dalyje viešosios politikos sričių iš esmės neteko įstatymų leidybos teisės, turėdamas susitaikyti savo nauju vaidmeniu, kuomet iš principo tik pritaria europiniu lygmeniu (kuriame dalyvauja vykdomosios valdžios atstovai) patvirtintiems reglamentams.

Taip pastebimai padidėjus vykdomosios valdžios galioms, o parlamento – nusilpus – susiklostė kur kas palankesnės sąlygos Vyriausybių stabilumui. Instituciškai susilpnėjęs parlamentas didelėje dalyje viešosios politikos sričių atsidūrė situacijoje, kurioje jam yra kur kas sunkiau tapti tokia opozicija Vyriausybei, kuri dėl nepopuliarių sprendimų galėtų minėtąją Vyriausybę išversti iš postų. Tuo metu VRE regiono Vyriausybės atsidūrė priešingoje situacijoje – po integracijos į ES procesų pabaigos jų galios reikšmingai išaugo (tuo pačiu ir valdymo įrankių bei išteklių), todėl Vyriausybių išsilaikymo pilną kadenciją dabartinėje demokratijoje, kai piliečiai vis labiau vertina ne ideologiją, o kokybišką valdymą, tikėtis tapo kur kas lengviau.

³⁸ Barbara Lippert, Gaby Umbach, *The Pressure of Europeanisation: From Post-Communist State Administrations to Normal Players in the EU System* (Baden Baden: Nomos, 2005), 174.

³⁹ Brigid Laffan, „Core executives,“ kn. *Europeanization: New Research Agendas*, sud. Paolo Graziano, Maarten P. Vink (Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008), 133.

Taigi vadinamasis *core* per eurointegracinius procesus VRE regione tik sustiprėjo, kadangi kone visi viešosios politikos klausimai, turintys kažką bendro su ES, buvo perkelti į vieną ar kelias juos koordinuojančias institucijas (kurios arba jau priklausė, arba tuomet tapo *core*), kurios sustiprėjo visų kitų institucijų atžvilgiu.

Visgi, pasirinktasis Lietuvos atvejis įdomus ne tik tuo, jog nagrinėja gana išskirtinį Vyriausybių stabilumo rezultata Vidurio ir Rytų Europos regione – naudojantis juo, galima bandyti iširti ne tik tai, kaip istoriškai keitėsi Vyriausybių stabilumas, tačiau ir panagrinėti gilumines valstybės politinės sistemos tendencijas ir tai, kaip jos keitėsi. Kitaip sakant, nustatyti ne tik tai, kaip keičiasi Vyriausybių darbo trukmė, bet ir tai, kas už to slypi ir kokie veiksniai tai lemia. Čia galima panaudoti politikos mokslų klasiko Arendo Lijpharto teoriją, teigiančią, jog kuo ilgiau dirba ministrų kabinetas, tuo daugiau galios jis įgauna prieš parlamentą. Visgi, Lietuvos atveju į šią teoriją reikėtų žvelgti kiek kitaip. Jau aptarėme, jog Lietuvoje vis dar gajus anti-valdžios (angl. *anti-incumbancy*) balsavimo modelis, kuomet Vyriausybės, net ir išdirbusios visą kadenciją, galiausiai nėra perrenkamos, todėl ir Lijpharto teorija čia neveikia visiškai. Nepaisant to, vis tiek itin įdomu būtų iširti tai, kas lemia reiškinių, kuomet Vyriausybės, nors ir nėra perrenkamos, sugeba išdirbti pilnas kadencijas.

Galbūt pati tendencija galėtų sufleruoti tai, jog net ir egzistuojant neigiamam Vyriausybės vertinimui visuomenėje ir politiniam jos nepalaikymui, instituciniai veiksniai užprogramuoja tam tikrą išankstinį Vyriausybei palankų jos ir parlamento galių santykį, kurio dėka Vyriausybė geba net ir esant sudėtingoms sąlygoms išlaikyti stabilias pozicijas ir nesugriūti. Dar įdomiau tai, kokie galėtų būti tie instituciniai veiksniai ir kaip pasireiškia jų galios ir įtakos kaitos dinamika.

3. Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas – nustatyti, kokios priežastys lemia didėjančią Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų stabilumą.

Uždaviniai:

1. Atlikti literatūros apžvalgą, aptariant akademinis tyrimus apie Vyriausybių stabilumą pasaulyje ir Lietuvoje, įrodyti, jog egzistuoja niša numatytam tyrimui.
2. Remiantis akademinė literatūra, sukonstruoti teorinį modelį, kuris bus naudojamas šio tyrimo analizei.
3. Atlikus istorinę kiekybinę LR ministrų kabinetų sudėčių analizę ir išanalizavus atliktus interviu su buvusiais LR Ministrais Pirmininkais, nustatyti, kaip Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą paveikė dėl narystės ES įvykę formalūs ir neformalūs instituciniai pokyčiai.

4. Metodika

Siekiant labiau įsigilinti į Lietuvos Respublikos Vyriausybės stabilumo kaitos atvejį, šiame magistro darbe buvo pasirinkta atlikti atvejo studiją. Darbe bus naudojamas platus spektras tyrimo metodų: atliekama literatūros, pirminių, antrinių šaltinių analizė, taip pat bus naudojami su buvusiais Lietuvos MinistrAIS Pirmininkais atlikti kokybiniai pusiau struktūruoti interviu. Siekiant išmatuoti tai, ar Lietuvoje stiprėja Vyriausybės įtaka prieš parlamentą, bus pasitelkiama aprašomoji statistika - naudojantis statistinės analizės programomis, bus atliekami skaičiavimai, naudojant atvirai internete prieinamus duomenis. Remiantis gautais duomenimis ir interviu atsakymais, bus siekiama paaiškinti didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybės stabilumo priežastis.

Atvejo studija (angl. *Case study*) – metodas, kuriuo siekiama nuodugniai ištirti ir aprašyti vieną konkretų reiškinį ar atvejį. Šis metodas gali būti naudojamas tiek siekiant formuluoti naujas teorijas, tiek aprašyti jau egzistuojantį reiškinį ar tendenciją. Šiam tyrimo įrankiui gali būti naudojami tiek kiekybiniai tiek kokybiniai metodai. Kaip vienas plačiausiai naudojamų socialinių mokslų tyrimų įrankių, atvejo studijos pastaraisiais dešimtmečiais tampa vis populiareesnės bei yra užsitarnavusios patikimą reputaciją tarp kitų socialinių mokslų tyrimų metodų⁴⁰⁴¹.

Atvejo studija dažniausiai suprantama kaip tyrimo metodas, kai yra detalčiai nagrinėjamas vienas ar keli konkretūs atvejai, kurie atspindi tyrėjo suformuluotą problemą. Didžiausias dėmesys yra skiriamas būtent vienam konkrečiam atvejui, jį siekiama kuo išsamiau aprašyti ir atskleisti gilumines jo priežastis, atsakant į tyrimo problemoje iškeltus klausimus.

Atvejo studija, kaip metodas, pasižymi tiek lankstumu, tiek universalumu – ji gali būti naudojama tiek reiškinio aprašymui, tiek teorinių modelių ar hipotezių tikrinimui, taip pat gali palengvinti naujos teorijos konstravimą.

Atvejo studija, kaip metodas, šiam magistro darbui buvo pasirinktas todėl, jog leidžia itin išsamiai išanalizuoti vieną konkretų atvejį, o ne gana paviršutiniškai apžvelgti didelį skaičių atvejų. Kai aprašomas unikalus ar išskirtinis atvejis, naujas reiškinys, atvejo studija gali atlikti svarbią funkciją generuojant hipotezes ir konstruojant naujus teorinius modelius, išryškinti tiriamo reiškinio tikrinamus teorinius aspektus. Kaip teigia John Gerring, kartais išsamus vieno atvejo tyrimas yra žymiai naudingesnis nei negilios žinios apie daug atvejų, nes įgyjamas geresnis konkretaus atvejo

⁴⁰ Hartley, J (1994) *Case Studies in Organisational Research* in Casell and Symon, *Qualitative Methods in Organisational Research*, Sage Publication, London quoted in Mohd Noor, K.B (2008) *Case Study: A Strategic Research Methodology*, *American Journal Of Applied Science*, Vol.5, No. 11, pp. 1602-1603

⁴¹ Hartley, Jean (2004). *Case study research*. In Catherine Cassell & Gillian Symon (Eds.), *Essential guide to qualitative methods in organizational research* (pp.323-333). London: Sage.

suvokimas⁴². Šis pasirinkto metodo aspektas tampa svarbus ir naudingas mūsų tyrimui, prisimenant literatūros apžvalgoje Grotz ir Weber išskirtą problemą dėl VRE regiono valstybių politinės tvarkos analizių komplikotumo („*net ir analizuojant vien tik VRE regioną, negalima išskirti kažkokių visam jam būdingų politinės tvarkos elementų, kurie lemtų Vyriausybių išsilaikymą, todėl kiekvieną valstybę ir jos specifiškumą reikėtų nagrinėti atskirai*“). Taigi, atvejo studija pasitarnauja kaip tinkamas metodas nagrinėti Lietuvos atvejui, kadangi bendra VRE regiono valstybių Vyriausybių stabilumo didėjimo analizė galėtų būti pernelyg komplikuota.

Kalbant apie pačią tyrimo struktūrą, pirmiausia, šiame darbe bus pristatomi svarbiausi su Lietuvos Vyriausybių stabilumu susiję faktai ir tendencijos bei iškeliami tyrimo problema. Vėliau bus pereinama prie teorinės prieigos išdėstymo – tuo bus siekiama pateikti teorinį rėmą ir galimus aiškinimus, kodėl Lietuvoje Vyriausybės tapo stabilesnės. Galiausiai, pristatys metodiką ir iškelus hipotezę, analizės dalyje bus pateikiama siaura Lietuvos Respublikos Vyriausybių veiklos istorinė apžvalga, o tada per teorinės prieigos prizmę bus nagrinėjamas Lietuvos atvejis ir, pasitelkiant tiek kokybinius, tiek aprašomąją statistiką, bus siekiama nustatyti, kokios priežastys lėmė tai, jog Lietuvos ministrų kabinetai pradėjo išdirbti pilnas keturių metų kadencijas. Gauti rezultatai apibendrintai bus pristatyti šio darbo išvadose.

Siekiant įvykdyti tyrimo uždavinius, analizės dalyje bus pateikiami skaičiavimai, analizuojantys tai, kaip istoriškai kito Lietuvos Respublikos Vyriausybių sudėtis ir joms priklausiusių ministrų-partijų lyderių skaičius. Ministras-partijų lyderiais šiame darbe bus laikomi politikai, kurie prieš Seimo rinkimus buvo įrašyti į pirmąjį savo partijos rinkiminį dešimtuką. Analizuojant Vyriausybių sudėtis, bus stebimas ministrų-partijų lyderių skaičius Vyriausybėje pirmąją Vyriausybės darbo dieną. Toks principas buvo pasirinktas dėl dviejų priežasčių:

1. Iki maždaug 2000 m. gana stipriai variavo ministerijų skaičius, todėl ministrų-partijų lyderių procentas Vyriausybių sudėtyse tai mažėjo, tai didėjo, todėl sprendimas stebėti Vyriausybių sudėtis pirmąją jų darbo dieną buvo pasirinktas tam, kad tyrimo eiga būtų mažiau komplikuota.
2. Vyriausybių sudėtis pirmąją jų darbo dieną geriausiai parodo tai, kokiais principais buvo suformuota Vyriausybė ir nusako, ar ji labiau partinė, ar technokratinė.

⁴²Gerring, J. *Case Study Research: Principles and Practices*. (New York: Cambridge University Press), 2006, 43.

Pasinaudojant šiame darbe jau ne kartą paminėta *core executive* teorija, bus bandoma pagrįsti, jog Lietuvoje sustiprėjusį Vyriausybių stabilumą lėmė sumažėjusi parlamento galia ir išaugusi vykdomosios valdžios įtaka jo atžvilgiu, kas leido Vyriausybėms visame VRE regione kur kas lengviau išdirbti visą kadenciją. Tai bus bandoma įrodyti matuojant, koks procentas įtakingiausių (priešrinkiminiame partijos sąraše pirmajame dešimtuose esančių) politikų užima poziciją ministrų kabinete skirtingose Vyriausybėse. Tikėtina, jog partijos, besielgdamos racionaliai, kompetentingiausias ir populiariausias savo politikus deleguos į vykdomąją valdžią, kuri yra stipresnė ir turi daugiau svertų savo rankose, o ne į politinius postus santykinai susilpnėjusiame parlamente. Bus siekiama palyginti skirtingų laikotarpių Vyriausybes ir išsiaiškinti, ar Vyriausybėse, kurios savo darbą pradėjo jau po įstojimo į ES, procentine išraiška buvo daugiau politikų iš pirmųjų partijų priešrinkiminių dešimtukų.

Taip pat bus pateikiamos ištraukos iš pusiau struktūruotų atliktų interviu su trimis buvusiais Lietuvos Ministras Pirmininkais – Gediminu Kirkilu, Andriumi Kubiliumi ir Algirdu Butkevičiumi. Naudojantis jomis, bus siekiama atskleisti, kaip buvę Vyriausybių vadovai aiškina didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo tendenciją, ką išskiria kaip svarbiausius šį reiškinį skatinančius veiksnius bei kaip vertina kartu su stojimu į ES įvykusių institucinių pokyčių įtaką Vyriausybių stabilumui. Interviu metu buvusių premjerų buvo klausta apie Lietuvoje vyraujančią politinės galios santykį tarp Seimo ir Vyriausybės kaip faktorių, galintį turėti įtakos Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų stabilumui, kitus Vyriausybės stabilumą lemiančius veiksnius, ministrų kandidatūrų pasirinkimą formuojant Vyriausybę ir po įstojimo į ES sukurtų organų (Vyriausybės Europos Sąjungos komisijos bei Seimo Europos reikalų komiteto) reikšmę Seimo ir Vyriausybės galios santykių dinamikai. Gauti atsakymai buvo panaudoti analizės daliai šiame magistro darbe.

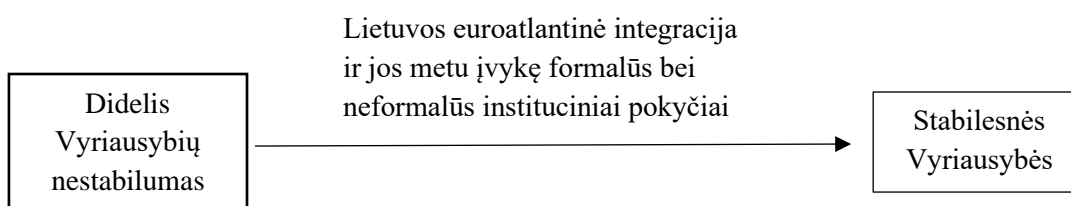
Renkantis informantus, buvo atsižvelgta į 2 kriterijus. Visų pirma, buvo siekta pakalbinti tuos buvusius premjerus, kurie Lietuvos politikoje aktyviai veikė ir buvo reikšmingi politiniai žaidėjai tiek prieš, tiek po įstojimo į ES – šis faktas galėtų leisti susidaryti kompleksiškesnę vaizdą apie Vyriausybių darbą ir jų stabilumo dinamiką Lietuvoje bei įvertinti, kaip narystė ES pakeitė šį procesą. Visų antra, siekta pakalbinti tuos buvusius Ministrus Pirmininkus, kurie arba aktyviai nebeveikia politikoje, arba nebėra didžiųjų šalies partijų lyderiai ir nėra išreiškę ambicijų vėl tokiais tapti bei varžytis dėl premjero pozicijos – todėl buvo atmestos Sauliaus Skvernelio ir Ingridos Šimonytės kandidatūros. Šis aspektas darbu svarbus tuo, jog, tikėtina, premjero pareigas einantys ar neatsisakantys ambicijų ateityje vėl jų siekti politikai interviu metu galėtų vengti atskleisti kai kurias Vyriausybės darbo detales. Minėtieji buvę premjerai, pakalbinti šiam darbu, atitiko iškeltus

kriterijus. Visi 3 jie Lietuvos politikoje aktyviai veikė tiek prieš, tiek po įstojimo į ES. Pavyzdžiui, Andrius Kubilius premjeru buvo tiek prieš, tiek po įstojimo į ES, Gediminas Kirkilas stojant į ES buvo Lietuvos vyriausiasis derybininkas dėl Kaliningrado tranzito sutarties, o vėliau ėjo Seimo Europos reikalų komiteto pirmininko, Krašto apsaugos ministro bei Ministro Pirmininko pareigas. Tuo metu Algirdas Butkevičius nuo 1996 m. veikė Seime, kur buvo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas, 2004-2008 m. dirbo skirtingų sričių (susisiekimo ir finansų) ministru A. M. Brazausko ir G. Kirkilo Vyriausybėse, o 2012-2016 m. kadencijoje ėjo Ministro Pirmininko pareigas. Taip pat nei vienas iš šių buvusių premjerų nėra išreiškę ambicijų vėl tapti Vyriausybės vadovu bei nebėra šalies didžiųjų partijų lyderiai – Gediminas Kirkilas jau pasitraukė iš aktyvios politikos ir išėjo į pensiją, Andrius Kubilius dirba Europos parlamento nariu ir nebetina grįžti į nacionalinę politiką, o Algirdas Butkevičius, nors ir dirba Seimo nariu, tačiau paskutiniuose rinkimuose kandidatavo su 5 proc. kartelės neperžengusia Lietuvos žaliųjų partija, o į parlamentą iškopė tik dėl to, nes laimėjo rinkimus Vilkaviškio vienmandatėje apygardoje.

Galiausiai, atsižvelgiant į šio darbo teorinį pagrindą, buvo suformuluota hipotezė, kurią bus siekiama įrodyti analizės dalyje:

H: Didėjančiam Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų stabilumui didelę teigiamą įtaką turėjo Lietuvos euroatlantinės integracijos metu įvykę tiek formalūs, tiek neformalūs instituciniai pokyčiai.

Iškeltą hipotezę, siekiant paaiškinti jos logiką, buvo pasirinkta pavaizduoti ir grafiškai:

Siekiant konkrečiai paaiškinti, kas turim omenyje kalbant apie hipotezėje išskirtus formalius ir neformalius institucinius pokyčius, reikėtų pabrėžti, jog formaliais bus laikomi tie instituciniai pokyčiai, kurie yra įtvirtinti teisės aktais (pvz. pasikeitusi institucijų struktūra ar pavaldumas, funkcijų perkėlimas iš vienos institucijos į kitą), o neformaliais – tie, kurie nėra įforminti jokiais teisės aktais, tačiau Lietuvos euroatlantinės integracijos metu šalies politinio elito buvo suprasti ir perimti kaip Vakarų Europos demokratijoms būdingos praktikos, kuriomis reikia remtis valstybės valdymo ir politiniuose procesuose (pvz. partijoms po rinkimų sudarinėti koalicines sutartis arba partijoms deleguoti svarbiausius savo politikus į postus Vyriausybėje).

5. Analizė

Kalbant apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės po nepriklausomybės atgavimo, vertėtų jas suskirstyti į 3 laikotarpius – 1990-1992 m. (valstybės kūrimas), 1992-2004 m. (integracija į euroatlantines struktūras) bei nuo 2004 m. iki dabar (po įstojimo į ES).

Jei analizuosime 1990-1992 m., šiuo laikotarpiu Lietuva kovojo dėl savo valstybingumo, o politinė situacija dėl įvairių faktorių (kaip pavyzdžiui, SSRS kariuomenės buvimas Lietuvos teritorijoje ar prasta ekonominė padėtis) buvo nestabili, todėl šiuo laikotarpiu ministrų kabinetų pasikeitimai buvo itin dažni – per kiek daugiau nei 2 metus darbuotis spėjo 4 Vyriausybės, kurioms vadovavo 4 skirtingi Ministrai Pirmininkai (Kazimira Danutė Prunskienė, Albertas Šimėnas, Gediminas Vagnorius ir Aleksandras Abišala).

Visgi, dėl savo unikalių politinių aplinkybių (pavyzdžiui, nebūtų įmanoma šio laikotarpio Vyriausybių įtraukti į kiekybinę istorinę Vyriausybių sudėties analizę, nes 1990 m. rinkimuose į Aukščiausiąją Tarybą nebuvo formuojami partijų sąrašai, išskyrus Lietuvos komunistų partiją, nebuvo susikūrusios bent kiek tvirtesnės politinių partijų struktūros) bei itin dažnos Vyriausybių kaitos Gilesnė šio laikotarpio analizė būtų labai komplikuota ir, tikėtina, neturėtų didelės prasmės atsižvelgiant į šio tyrimo specifiką. Todėl šiame darbe jo daugiau nenagrinėsime.

1992-2004 m. laikotarpiu išvis veikė 8 Vyriausybės, taigi ir jų gyvavimo laikotarpis buvo net keturis kartus ilgesnis nei 1990-1992 m. laikotarpio Vyriausybių – 2 metai. Taigi čia jau galima išvelgti daugiau politinio stabilumo, kuris pasireiškia per ilgesnę Vyriausybių darbo trukmę.

1992-2004 m. laikotarpiu atsiradęs didesnis Vyriausybių stabilumas galėjo būti ir ženklas to, jog valstybės politiniame gyvenime atsirado tam tikros pastovios žaidimo taisyklės, susiformavo tam tikra politinė kultūra ir tradicijos. Visgi, kai kurios Vyriausybės neišvengė skandalų, dėl kurių turėjo atsistatydinti jų vadovai. Šiam laikotarpiui būdingas ir nuoseklus ministerijų skaičiaus mažėjimas – jei dar A. Šleževičiaus premjeravimo metais (1996-1999) ministerijų vienu metu veikė net 21, tai 2004 m. jų liko viso labo 13 (po to buvo įsteigta tik viena nauja ministerija – 2008 m. Energetikos – tad galima teigti, jog per šį laikotarpį iš esmės nusistovėjo dabartinė Vyriausybės ir ministerijų struktūra).

Visgi, patys didžiausi žingsniai 1992-2004 m. buvo žengti europinės integracijos procese, kuris gana stipriai pakeitė tiek politinį, tiek institucinį Lietuvos valstybės aparato gyvenimą - 2000 m. sausio 15 d. Lietuva pradėjo oficialias derybas dėl stojimo į ES, o 2003 m. balandžio 16 d. jos buvo oficialiai baigtos, kai Lietuva pasirašė stojimo į ES sutartį. Lietuva ES nare oficialiai tapo 2004 m. gegužės 1

d. Minėtieji instituciniai pokyčiai galėjo turėti didelės įtakos sulig įstojimu į ES staiga stipriai išaugusiam Lietuvos Vyriausybių stabilumui – nuo 2004 m. Seimo rinkimų Lietuvoje veikė viso labo jau tik 6 Vyriausybės, kurių kiekviena išdirbdavo vidutiniškai po 3,17 metų. Kaip jau buvo rašyta įvade, po įstojimo į ES vienintelė iki galo neišdirbo antroji Algirdo Brazausko Vyriausybė. Po jos dirbusi Gedimino Kirkilo Vyriausybė sėkmingai „atlaikė“ likusius 2 kadencijos metus, o po jos sekusios Andriaus Kubiliaus, Algirdo Butkevičiaus bei Sauliaus Skvernelio Vyriausybės išdirbo visą kadenciją. Taigi etapą nuo 2004 m. ar įstojimo į ES būtų galima pavadinti didėjančio politinio stabilumo laikotarpiu. Būtent į jį daugiausiai ir bus koncentruojamasi tolimesnėje šio darbo analizės dalyje.

5.1. Didėjanti Vyriausybės galia kaip politinį stabilumą skatinantis faktorius

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, šiais laikais Vyriausybėms nebepriklauso absoliutus resursų ir informacijos monopolis, todėl jos yra iš dalies priklausomos ir nuo kitų politinių aktorių, su kuriais yra priverstos vykdyti įvairius mainus – informacijos, galios ar resursų – tam, kad galėtų efektyviai veikti ir pasiekti savo tikslus. Būtent minėtąjį galios aspektą šioje analizės dalyje ir stengsimės aiškintis – analizuojant tai, ar galėjo po 2004-ųjų teoriškai išaugusios Vyriausybės galios nulemti ne tik efektyvesnį jų veikimą, bet ir didesnį stabilumą.

Prieš pradėdant gilesnę analizę, vertėtų aptarti ir institucinius pokyčius, kuriuos atnešė Lietuvos įstojimas į ES. 2004 m. sausio 9 d. Vyriausybės nutarimu „Dėl Europos Sąjungos reikalų koordinavimo“ iš esmės buvo gerokai pakeista atskirose viešosios politikos srityse veikiančių institucijų subordinacija, tačiau esminis pokytis įvyko ES politikos reikalų koordinavimą sukonzentruojant į tiesioginiaame Vyriausybės pavaldume esančias institucijas - iki 2009 m. tai buvo Ministerijų valstybės sekretorių pasitarimas (MVSP), o vėliau buvo įsteigta Vyriausioji Europos Sąjungos komisija (VESK), kuriai buvo suteiktas iš esmės visų viešosios politikos klausimų, patenkančių į ES kompetencijos ribas, koordinatoriaus statusas. Valstybės institucinėje sąrangoje tai reiškė sumažėjusias parlamento (kuris dėl specifinio ES teisėkūros modelio daugelyje viešosios politikos sričių iš esmės neteko didelės dalies prieš tai turėtų realių įstatymų leidybos teisių ir atskirose viešosios politikos srityse įgavo „antspaudu štampuotojo“ vaidmenį) ir išaugusias Vyriausybės (kurios įgalioti pareigūnai nuo to laiko pradėjo važinėti į ES tarybos posėdžius ir ten priimti sprendimus dėl visai ES bendrų teisės aktų) galias. Taigi galios centras valstybėje pasislinko į Vyriausybės pusę. VESK, kurią sudaro visų ministerijų viceministrai, atsakingi už europinę darbotvarkę, Vyriausybės kancleris ir Lietuvos nuolatinis atstovas prie ES, įgavo teisę rengti Lietuvos pozicijas ES Tarybos posėdžiams, o šios, savo ruožtu, yra tvirtinamos Vyriausybės, Seimui paliekant

tik parlamentinės kontrolės vaidmenį, kuomet šios pozicijos yra pristatomos ir už jas atsiskaitoma Seimo Europos reikalų komitete.

Aiškinant, kodėl šie įvykiai yra svarbūs mūsų tyrimui, labiausiai verta atkreipti dėmesį į prielaidą, jog tikėtina, kad partijos, besielgdamos racionaliai (norėdamos savo rankose turėti daugiausiai valdžios bei geresnius šansus būti perrinktos), po 2004 m. ir įstojimo į ES, bus pradėjusios svarbiausius savo narius deleguoti ten, kur po institucinių pokyčių, įvykusių per stojimo į ES procesus, susikoncentravo daugiausiai galios – į Vyriausybę (ministrų pozicijas). Tuo pačiu, tikėtina, jog didžiąjai daliai svarbiausių koalicinės Vyriausybės partijų narių būnant Vyriausybėje, vadinamasis *core* dar labiau sustiprės, tad tiek *viešosios politikos*, tiek *politinių* sprendimų centru tiek formaliai, tiek neformaliai vis labiau taps Vyriausybinių, o ne parlamentinių formatų. Didelė koalicinių partijų svarbiausių narių koncentracija Vyriausybėje implikuoja ir tai, jog toks ministrų kabinetas, kurio nariais yra svarbiausi koaliciją sudarančių partijų politikai, turės didelį politinį svorį – tai reiškia, jog parlamentas, paliktas kaip vieta reikštis mažiau svarbiems partijos nariams, politiškai nebus itin pajėgus, o ir dėl partinės drausmės ir sankcijų (šių balsavimo pagal partijos įtakingiausių politikų diktuojamą liniją logiką analizuodama Nyderlandų pavyzdį aprašė politikos mokslininkė Cynthia van Vonno⁴³) turės mažiau galimybių priešintis Vyriausybei ir ją destabilizuoti, kas vėliau galėtų reikšti ir jos neišsilaikymą.

Pereinant prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės galios santykių su Seimu dinamikos analizės, vertėtų pradėti nuo to, jog Vakarų demokratijose įprasčiausia Vyriausybės formavimo praktika yra pagal partinę priklausomybę - partijos dažniausiai į Ministro Pirmininko poziciją deleguoja savo lyderį (pirmininką), o įvairių sričių (ypač strategiškai svarbiausių) ministrais tampa kiti svarbiausi partijų nariai. Kaip pavyzdį šio reiškinio iliustravimui galima pasitelkti britų politikos mokslininko Paulo Fairclough'o knygoje „Advanced Government and Politics“ aprašytą Jungtinės Karalystės ministrų kabineto sudarymo tradiciją – partijai laimėjus rinkimus, Ministrų Pirmininku įprastai tampa konservatorių arba leiboristų partijos pirmininkas, o svarbiausias ministrų pozicijas dažniausiai užima kiti įtakingiausi partijų nariai⁴⁴. Galima daryti prielaidą, jog taip yra elgiama tiek dėl politinės tradicijos, tiek ir iš racionalaus išskaičiavimo – deleguodama svarbiausius savo narius į įtakingiausias vykdančiosios valdžios pozicijas, partija siekia sukcentruoti savo išteklius ten, kur gali turėti daugiausiai įtakos – Vyriausybėje – ir taip užsitikrinti, jog svarbiausiose viešosios politikos srityse, kurias kuruoja ištikimiausi ir daugiausiai kompetencijų turintys jos nariai, bus įgyvendinta jos programa. Tuo pačiu, ministro priklausymas partijos bendruomenei ir buvimas svarbia figūra joje

⁴³ Cynthia Van Vonno, „Achieving party unity in the Netherlands: Representatives' sequential decision-making mechanisms at three levels of Dutch government“ *Party Politics* 25 (2019): 670.

⁴⁴ Paul Fairclough, *Advanced Government and Politics* (Oxford: Oxford University Press, 2002), 24

yra tarsi savotiškas indikatorius, jog politikas bus tiek ištikimas partinei politikos linijai, tiek turės pakankamai kompetencijų ir gabumų tas politikas įgyvendinti.

Šioms dviem stovykloms atstovauja ir du buvę Lietuvos Ministrai Pirmininkai – Andrius Kubilius ir Algirdas Butkevičius. Štai A. Butkevičius, atsakydamas į tyrėjo klausimą, laikėsi nuomonės, jog padidėjusios Vyriausybės galios buvo viena svarbiausių paskatų partijoms deleguoti įtakingiausius savo politikus į ministrų kabinetą :

- „Galima matyti, kad po 2004 metų ministrų-partijų lyderių skaičius Vyriausybėse reikšmingai išaugo nuo 13 iki iki 41 proc. Nežinau, ar turėtumėte kažkokių įžvalgų, kuo galima paaiškinti šitą reiškinį, ar sakykime, kad po įstojimo į Europos Sąjungą partijos suprato, kad, na, visgi Vyriausybėje koncentruojasi didesnė galia negu Seime?
- Šimtu procentų“.⁴⁵

Tuo metu Andrius Kubilius labiau pabrėžia ne partijų norą, deleguojant partinius ministrus, Vyriausybėje sukonzentruoti daugiau galios, o tai, jog partijų viduje „užauginti“ žmonės jau yra patikrinti bendruomenės ir turi pakankamai kompetencijų įgyvendinti partijos programą:

„Partinis bilietas yra, yra šitoje vietoj svarbus faktorius visgi ta prasme, kad, taip sakant, buvimas vienoje partijoje tau leidžia geriau pamatyti žmogų. Kažkiek daugiau laiko matyti jį. Taip sakant, partija yra gera terpė matyti, ar tas žmogus sugeba aplink save kažką mobilizuoti, kažkokį tai pasitikėjimą, palaikymą, bet tuo pačiu ir pamatyti, ar jis yra geras vykdytojas. Tai tada tu partijoje pamatai, kas yra kas. Tai tada vat jis eina į Seimą, ar kai tu kvietiesi kažkokias pareigas Vyriausybėje, tai pagal tai žiūri, pagal tas kompetencijas ir bendro darbo patirtį.“⁴⁶

Tiesa, kartais įtakingiausi partijų nariai į Vyriausybę įtraukiami ne tik dėl savo kompetencijų ar populiarumo, tačiau ir todėl, jog Vyriausybės kabineto sudėtyje stengiamasi sukurti proporcingą skirtingų partijos grupių atstovavimą⁴⁷. Ši nuostata galėtų būti pritaikoma ir Lietuvoje. Štai G. Kirkilas teigė:

„Bet aš žiūrėjau į dar vieną aspektą tuo metu (kai formavau Vyriausybę), kuris socdemams buvo svarbus – tai balansas taip pat. Iš tų ministrų, kurių mūsų buvo turbūt septyni, kad būtų panašus atstovavimas senųjų socdemų ir LDDP, nes partija gi buvo neseniai susijungusi, jautėsi vis dar skirtys. Aišku, kvalifikacija buvo labai svarbi. Pavyzdžiui, aš pats palikau krašto apsaugos

⁴⁵ Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

⁴⁶ Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

⁴⁷ Fairclough, 24

*pozicijas ir jas palikau Juozui Olekui, jis prieš tai dirbo sveikatos apsaugos ministru. Tai vat Juozas Olekas, Roma Žakaitienė iš senųjų socdemų.*⁴⁸

Kalbant apie partinį atstovavimą, siekiant iširti hipotezę, jog Lietuvos politinės partijos, besielgdamos racionaliai, ir, siekdamos įgauti didžiausią įmanomą įtaką sprendimų priėmimui, po 2004 m. pradėjo į Vyriausybės deleguoti statistiškai reikšmingai daugiau savo svarbiausių politikų, buvo atlikta istorinė statistinė Lietuvos Respublikos Vyriausybių sudėčių analizė. Pasinaudojant Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos ir Vyriausiosios rinkimų komisijos viešais duomenimis, buvo gauti tokie rezultatai:

Vyriausybė	Ministrų iš pirmųjų 10-ukų	Viso ministrų	Ministrų iš pirmųjų 10-ukų procentas
Bronislovo Lubio	2	18	11,11
Adolfo Šleževičiaus	2	20	10,00
Lauryno Mindaugo Stankevičiaus	1	20	5,00
Gedimino Vagnoriaus II-oji	5	18	27,78
Rolando Pakso I-oji	2	15	13,33
Andriaus Kubiliaus I-oji	3	15	20,00
Rolando Pakso II-oji	3	14	21,43
Algirdo Brazausko I-oji	0	14	0,00
Algirdo Brazausko II-oji	9	14	64,29
Gedimino Kirkilo	5	14	35,71
Andriaus Kubiliaus II-oji	6	14	42,86
Algirdo Butkevičiaus	6	15	40,00
Sauliaus Skvernelio	2	15	13,33
Ingridos Šimonytės	8	15	53,33

Bendras procentas ministrų iš pirmųjų partijų rinkiminių 10-ukų iki įstojimo į ES – 13,43 proc.

Bendras procentas ministrų iš pirmųjų partijų rinkiminių 10-ukų po įstojimo į ES – 41,38 proc.
--

Prieš pereinant prie gautų rezultatų analizės, svarbu pabrėžti tai, jog šalia to, kad labiau partinė Vyriausybė, tikėtina, yra parankesnė valdančiosioms partijoms ir per ją tampa lengviau įgyvendinti savo programą (kadangi už jos įgyvendinimą tampa atsakingi patys partijų lyderiai), egzistuoja ir kita svarbi aplinkybė – tokia Vyriausybė bus stipresnė politiškai, kadangi ją sudarys valdančiųjų partijų lyderiai, kurie turės ne tik didelę įtaką atskirų sričių ministerijose, tačiau ir politinę įtaką parlamente. Tai, tikėtina, sumažins valdančiajai koalicijai priklausančių Seimo narių paskatas kritikuoti Vyriausybę ir atskirus jos ministrus, kadangi tam tikra prasme nuo jų „malonės“ priklauso ir tolesnė

⁴⁸ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

politinė didelės dalies parlamentarų ateitis (galimybės kandidatuoti vienmandatėje apygardoje, siekti pareigų partijoje, gauti aukštesnę vietą partijos rinkiminiame sąraše).

Apie tai, jog didesnis skaičius ministrų-partijų lyderių Vyriausybėje įneša politinio stabilumo, kalbėjo ir buvęs premjeras Gediminas Kirkilas:

„Dar be to, kalbant apie koalicijas, tai partiniai ministrai jie dar labiau sutvirtina koaliciją. Šiandien Šimonytės Vyriausybei būtų daug sunkiau, jei daug ar visi ministrai būtų nepartiniai. Partijų ir frakcijų lyderiai – būtent jie tą koaliciją ir sutvirtina. Matom, kad ir dabar, sakysim, labiausiai puolami, silpniausi ministrai yra Navickas ir Skuodis, kurie iš esmės yra nepartiniai.“⁴⁹

Jam antrina ir kitas buvęs premjeras Andrius Kubilius:

„Antras dalykas, jeigu yra koalicija, tai kažkur tai koalicija turi turėti centrą, kur yra derinami sprendimai tarp partijų. Ir šitoje vietoj vėlgi yra gerai, jeigu tie lyderiai yra visi Vyriausybėje. Tai tada yra natūralu ir efektyviau, kad prieš posėdžius, per posėdžius, po posėdžių yra randami bendri sprendimai, kurie po to realizuojami tiek Vyriausybėje, tiek Seime. Tai čia, taip sakant, jau trečias dalykas, kad po to, be abejo, tie lyderiai, kartu susėdę ir sutarę dėl kažkokių veiksmų, po to jie gali lengviau ateiti į parlamentą ir pasakyti: mes taip manom, mes taip sutarėme, išsidiskutavom ir todėl siūlome tokius sprendimus.“⁵⁰

Pereinant prie rezultatų analizės, galima matyti, jog mūsų kelta hipotezė bent iš pirmo žvilgsnio pasitvirtino – nors iki įstojimo į ES Lietuvos Respublikos ministrų kabinetuose buvo mažokai partijų lyderių (vos 13,43 proc.), tačiau po įstojimo į ES šis procentas padidėjo net kelis kartus – iki 41,38 proc. Nors dėl mažo Vyriausybių imties skaičiaus šie rodikliai turėjo pakankamai plačius pasikliautinus intervalus, visgi skirtumas tarp jų buvo statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$), todėl galima teigti, jog po 2004 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybių formavime pastebima tendencija, jog partijos į ministrų kabinetus pradėjo deleguoti vis daugiau savo svarbiausių politikų.

Visgi, kalbintų buvusių Lietuvos Respublikos Ministrų Pirmininkų nuomonės, kalbant apie šį pokytį, kuomet po įstojimo į ES atskirose viešosios politikos srityse teoriškai susilpnėjo Seimo ir sustiprėjo Vyriausybės galios, šiek tiek išsiskyrė – nors visi jie sutiko, kad Vyriausybės galios išsiplėtė ir tai turėjo poveikio šios institucijos stabilumui, jie turėjo skirtingus požiūrius dėl to, kiek stipriai iš dalies pasikeitusi parlamento ir Vyriausybės galių dinamika turėjo įtakos Vyriausybių sudėčiai.

⁴⁹ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

⁵⁰ Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

Štai 2012-2016 m. Ministrų Pirmininku buvęs Algirdas Butkevičius, kaip jau buvo minėta, buvo linkęs manyti, jog šie pokyčiai reikšmingai prisidėjo prie to, jog į Vyriausybės pradėta deleguoti daugiau svarbiausių politinių partijų narių:

„Turiu pasakyti, kad, aišku, Vyriausybės galios išsiplėtė. Lietuvos Vyriausybės galios išsiplėtė, kai, kaip jūs paminėjote, kada atsirado ministrų tarybos, į kurias turėjo, turi ministrai važinėti, taip pat Europos Vadovų Taryba, kur dažnai mūsų prezidentas važiuoja, kitų valstybių daugiausiai važiuoja Ministrų Pirmininkai, bet dalis yra pamiršę tai, kad kiekvienas ministras vykdamas į Europos Tarybą arba valstybės vadovas, vykdamas į Europos Vadovų Tarybą, jis turi gauti, kaip sakyti, mandatą iš Europos reikalų komiteto. Tai vėl toks irgi, galima sakyti, galių pasiskirstymas. Bet jeigu žiūrėti Vyriausybės, kaip sakyti, veiklos sritį, iki įstojimo į Europos Sąjungą ir po to, kaip sakyti, jos veiklos sritys labai išsiplėtė.

(...)

- *„Galima matyti, kad po 2004 metų ministrų-partijų lyderių skaičius Vyriausybėse reikšmingai išaugo nuo 13 iki iki 41 proc. Nežinau, ar turėtumėte kažkokių įžvalgų, kuo galima paaiškinti šitą reiškinį ar sakykime, kad po įstojimo į Europos Sąjungą partijos suprato, kad, na, visgi Vyriausybėje koncentruojasi didesnė galia negu Seime?*
- *Šimtu procentų“.⁵¹*

Tuo metu kiti du buvę premjerai Andrius Kubilius ir Gediminas Kirkilas turėjo kiek skirtingus požiūrius – jie abu manė, jog įvykęs galių persistumdymas tarp Seimo ir Vyriausybės buvo tam tikrą svarbą turėjęs veiksnys, santykinai išplėtęs Vyriausybės galias, tačiau tuo pačiu pabrėžė ir įvykusių eurointegracinių procesų įtaką:

- *„Jūs matėte tą laikotarpį iki stojimo į Europos Sąjungą ir aktyviai veikėte Lietuvos politikoje po įstojimo į Europos Sąjungą. Ar, Jūsų požiūriu, šis procesas ir įvykę instituciniai pokyčiai po 2004 m. kažkaip galėjo paveikti dinamiką tarp Seimo ir Vyriausybės darbo? Atsižvelgiant į tai, kad ministrai pradėjo važinėti į europines tarybas ir dalis teisėkūros tarsi buvo nuimta nuo Seimo, jis liko iš esmės tokio labiau štampuotojo vaidmenyje ir tik labai retais atvejais sugebėdavo pasipriešinti tam, kas suderėta Briuselyje. Ar tai galėjo pridėti politinio stabilumo Lietuvai?*

⁵¹ Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

- *Tas turi savo poveikio, nes ir stojimo metu buvo Europos Sąjungos reikalavimai instituciniai, ir mes tuo metu galbūt buvom labiau mobilizuoti, nes mes turėjome aiškų tikslą gauti narystę. Kai įstojai nariu, štai čia gali atsipalaiduoti. Tai ta prasme, tas gal turėjo tam tikros įtakos, bet aš sakyčiau, kad šitam atsiradusiam stabilumui čia labiau turėjo įtakos bendrai, tokia nuosekli mūsų politikos, mūsų politinių tradicijų europeizacija. (...) O kad aš matyčiau šio labai tokio, vat kad čia institucinis atsirado pokytis, jog Vyriausybė, taip sakant, remiasi europinėm direktyvom ir parlamentas nieko nebegali padaryti, tai kažkiek buvo to, bet aš tai vertinčiau ne kaip patį svarbiausią dalyką.*

(...)

- *Kalbant apie Lietuvos politikos europeizaciją, norėjau jūsų paklausti, kas, Jūsų požiūriu, lemia pokytį, jog partijos po įstojimo į ES deleguoja daugiau savo lyderių į ministrų pozicijas? Ar čia tas faktorius, kad Vyriausybė yra vieta, kur sukonzentruota daugiausiai galios ir ten reikia deleguoti patikimus žmones, pažįstamus žmones iš partijos, ar tiesiog natūrali politikos europeizacija?*
- *Matyt, tai lemia ir tai, jog Vyriausybėje visgi ta galia didžiausia, ir ta pati mūsų politikos europeizacija.*⁵²
- *„Dar šiek tiek kalbant apie Vyriausybes, tai ministrų-partijų lyderių skaičius Vyriausybėse išaugo net kelis kartus po to, kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą. Jūsų nuomone, kas galėjo nulemti šitą pokytį? Čia partijos labiau priartėjo prie europinės tradicijos, kad deleguoja stipriausius savo politikus į Vyriausybę? Ar suprato, kad ministrai dabar važinėja į tarybas ir dėl to galia koncentruojasi Vyriausybėje?*
- *Ir tas, ir tas.*⁵³

Taigi, buvę Lietuvos Ministrai Pirmininkai, duodami interviu šiam darbui, išties sutiko su prielaida, jog po 2004-ųjų įvykę instituciniai pokyčiai turėjo tam tikros įtakos Vyriausybės galių padidėjimui bei faktui, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybių sudėtyse atsirado reikšmingai daugiau narių-partijų lyderių. Tačiau, pavyzdžiui, Andrius Kubilius ir Gediminas Kirkilas buvo linkę šį reiškinį matyti

⁵² Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

⁵³ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

platesniame kontekste – jie šio pokyčio nesiejo vien tik su Vyriausybės galių išaugimu, tačiau paminėjo ir eurointegracinių procesų ir politinės brandos veiksmus.

Kalbant apie didėjančią Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą, dar darbo pradžioje buvo aprašytas regioninis kontekstas, parodantis bendrą politinį paveikslą Vidurio Rytų Europos regione ir atskleidžiantis, jog jame Vyriausybių stabilumas didėja. Apie panašias tendencijas interviu šiam darbui metu kalbėjo ir buvęs premjeras Andrius Kubilius, kuris neatmetė versijos, jog didėjantis Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų stabilumas galėtų būti siejamas ir su kitose Europos valstybėse pastebimomis tendencijomis, o ir pačios Lietuvos Vyriausybės jau artimiausiu metu gali pradėti išdirbti ne tik vieną pilną kadenciją, bet ir būti perrinktos antrajai. Be to, jis pabrėžė ir tai, jog Vyriausybės prieš parlamentus stiprėja visoje Europoje:

„Nu ir ateina metas, kai ką mes matome Europoje? Mes matome Europoje, kad Vyriausybės sugeba išlikti ne tik vieną kadenciją, bet išlieka ir daugiau kadencijų. Tai Lietuvoje šiandien lieka toks uždavinys. Aš matau tokią galimybę, kad Ingridos Šimonytės Vyriausybė galbūt galės išlikti ir antrą kadenciją. (...) O tai, kad Lietuva pagal savo konstitucinę sąrangą iš esmės yra daug pusiau prezidentinė, bet labiau parlamentinė, tai yra tokia premjerinė valstybė, lygiai taip kaip Vokietija, taip kaip daugelis kitų Europos valstybių, kur visi žino, kas yra premjeras. Paklauskit manęs dabar, kas yra Vokietijos parlamento Bundestago pirmininkas? Sunkiai pasakyčiau. Seimas turi savo specifiką, bet tai, kaip sakau, čia visoj Europoj nėra taip, kad parlamentai būtų labai reikšmingi ir stiprūs kaip ten koks JAV Kongresas.“⁵⁴

Ši globali Vyriausybių stiprėjimo prieš parlamentus ir Vyriausybių stabilumo didėjanti tendencija, sprendžiant iš Andriaus Kubiliaus žodžių, neaplenkė ir Lietuvos. Visgi, kiti du buvę kalbinti premjerai šios versijos, kalbėdami apie Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą, nepaminėjo, todėl tai mūsų tyrime galėtų būti laikoma tik viena iš keleto kontekstą papildančių, tačiau lemiamos įtakos nedarančių priežasčių, kodėl Lietuvoje per pastaruosius 15-20 metų Vyriausybės tapo gerokai stabilesnės. Juo labiau, šios tendencijos tyrimui ir jos įtakos Lietuvai analizei prireiktų didesnės apimties tyrimo, reikalaujančio daugiau išteklių ir laiko.

Tiesa, siekiant geriau atskleisti, kaip pasikeitė minėtoji galios dinamika tarp Seimo ir Vyriausybės, buvusių premjerų buvo paklausta apie tai, kaip jų požiūriu atsiskleidė pasikeitęs Vyriausybės ir Seimo santykis Seimo Europos reikalų komitete, kur yra mandatuojamos Vyriausybės pozicijos, su kuriomis Lietuvos atstovai (dažniausiai ministrai) keliauja į Europos Tarybos posėdžius. Po įstojimo į ES

⁵⁴ Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

būtent Europos reikalų komitetas tapo ta vieta, į kurią buvo perkeltas svarstymas klausimų, iš dalies perėjusių į europinę jurisdikciją – būtent todėl šiame komitete galimai geriausiai galėtų atsiskleisti po 2004 m. susiformavęs Lietuvos Respublikos Seimo ir Vyriausybės institucinio santykio specifiškumas ir atsispindėti šių institucijų galios dinamika.

Buvę Ministrai Pirmininkai, kalbėdami apie Vyriausybės ir Seimo santykį, pasireiškiantį Europos reikalų komiteto veikloje, laikėsi ganėtinai skirtingų nuomonių. Pavyzdžiui Andrius Kubilius ir Algirdas Butkevičius, kalbėdami apie ERK veiklą, pripažino, jog šis organas dėl įvairių priežasčių (ribotos Seimo narių kompetencijos, sudėtingi svarstomi klausimai, mažas domėjimasis europine darbotvarke) nėra iki galo pajėgus užtikrinti visapusiškos Vyriausybės parlamentinės kontrolės, todėl Vyriausybės pozicijos prieš tarybas jame dažniausiai patvirtinamos be didesnių diskusijų:

„Sakykime, yra iš dalies taip, kad kai ateina kažkokie viceministrai, ministrai, į Europos reikalų komitetą ar į kitą komitetą patvirtinti, tarkim, pozicijų prieš kažkurią tarybą, kad dažnai jos praleidžiamos taip gan automatu, nes svarstomi klausimai, sakykime, yra ganėtinai sudėtingi. Man taip atrodo, kad Seimo nariai neturi tokio plataus domėjimosi rato, kad galėtų kelti kažkokius labai sudėtingus klausimus ministerijų atstovams. Ir, na, tos pozicijos dažniausiai taip patvirtinamos lengvai, automatu ir pernelyg daug nekvestionuoja. Ir noriu pasakyti taip, ir kuo toliau, tas vis labiau jaučiasi. Ironiška, bet šiandien pirmas tikslas Europos reikalų komitetui yra, kad būtų kvorumas. Tai parodo, koks yra Seimo narių požiūris į gilinimąsi. (...) Dabar aš galiu taip pasakyti - aš buvau vienoje kadencijoje Europos reikalų komitete. Tai pamačiau, kad, žinote, galiu pasakyti, kad jeigu 5 procentai į klausimą pasigilina komitete dirbančių žmonių, tai ir viskas. (...) ir aš kai kada pagalvodavau, kad Europos reikalų komitetų derinimas tų pozicijų yra tik laiko gaišimas. Nes viskam bus pritarta, ir labai man nepatikdavo kai kada, žinant, kad esi labai užimtas, o ateini ir tavęs pradeda klausinėti tokius klausimus, kur matai, kad jisai (Seimo narys) nori sužinot tokius dalykus, kur galėjo pats pasiskaityti, ane? Klausimų nedraudžiama užduoti, aišku, bet ir negalėdavai pasakyti, kad „mielas Seimo nary, prieš ateidamas gal bent paskaityk tą santraukėlę“. Ir po to gražiausiai pasiima telefoną ir, uždavęs klausimą, išeina. Iki tokių atvejų.“⁵⁵

„Iš tikrųjų Lietuvoje gal ir per mažai yra gilinamasi, diskutuojama europinės darbotvarkės klausimais, čia mes dar, taip sakant, nesam savo politinio ir viešo gyvenimo sueuropeizavę. Bet čia yra toks daugiaformatis reikalas. Nėra žiniasklaidos, kuri labai gilintųsi į europinius reikalus. Viešojoje darbotvarkėje nėra tų klausimų. Tada automatiškai ir mūsų parlamentarai žiūri į visą europinių pozicijų mandatavimą, kad kaip čia eina, taip čia ir eina. Tada Vyriausybė irgi ramiau į

⁵⁵ Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

*viską žiūri, nes nėra tokio poreikio intensyviai bendrauti su parlamentariais dėl tų europinių klausimų. Mes negyvenam ta europine darbotvarka, čia vis dar Lietuvos va toks nedabrendimas. Ką ten priima didieji - nu maždaug mes taip ir gyvenam. Yra buvę keli atvejai, bent vieną galiu atsiminti tokį reikšmingą atvejį, kai mes iš tikrųjų parlamente, Seime apvertėme Vyriausybės poziciją labai reikšmingu klausimu. Bet čia labiau vienetiniai atvejai.*⁵⁶

Tuo metu kitas buvęs premjeras Gediminas Kirkilas, pats 2 kadencijas buvęs Europos reikalų komiteto pirmininku, panašių tendencijų neįžvelgia, tačiau šį organą mato kaip mechanizmą, kuris dėl savo sudėties (jo nariais dažnai būna frakcijų seniūnai ar kitų komitetų pirmininkai) užtikrina geresnę Seimo ir Vyriausybės sinergiją ir tarp šių institucijų sukuria palankesnę politinę atmosferą:

- *„Aš dar turėčiau porą klausimų dėl europinės darbotvarkės. Tai vienas dalykas dėl Europos reikalų komiteto. Jūs pats ten dirbote, buvote pirmininku dvi kadencijas ir norėjau paklausti. Jūs, aišku, labai teigiamai atsiliepėte apie tai, kad tas institutas buvo sukurtas, bet ar nėra taip kad, pavyzdžiui, Seimo nariai ateina į Europos reikalų komitetą neįsigilinę į medžiagą ir ministerijų pozicijos būna patvirtinamos taip, kad ateina, tarkim, viceministrai ar ministrai pristatyti jų ir jos dažniausiai lengvai patvirtinamos, nes Seimo nariai gal neturi nei tiek laiko, nei tiek kompetencijų, kad gilintųsi į klausimus, kurie yra tarybose svarstomi?*
- *Na, aš taip nepasakyčiau. Bet tie Seimo nariai, kurie neįsigilindavo, tai jie neįsigilindavo ir kituose komitetuose. (...) Tai sakau, tas neįsigilinantis procentas jis būdavo mažesnis, nes tikrai daug kas komitete būdavo partijų lyderiai ar kitų komitetų pirmininkai. Apie trečdalis, taip, neįsigilindavo. Bet ta kontrolė ERK'o ji tikrai būdavo stipri ir kartais ministrai gal ir privengdavo ateiti atsiskaityti po tarybų ar bijodavo. (...) Tai vat labai gerai, kad buvo įkurtas tas komitetas ir kad ne pačiam visam Seime, kur daug narių ir atsiranda visokių keistų klausimų, bet būtent komitete, kur, pavyzdžiui, susirenka ne tik partijų lyderiai, bet ir komitetų pirmininkai, kas labai svarbu, pavyzdžiui, biudžeto ir finansų, kur tikrai ta diskusija įvyksta turininga, o ir patiems parlamentarams atrodo, kad Vyriausybė dirba daug skaidriau, nes tada ir patiems parlamentarams atrodo, kad jie žino daug daugiau, nes viskas yra aptariama gan detalčiai ir su ekspertais.*⁵⁷

Taigi, vertinant po 2004-ųjų susikūrusį specifinį Seimo ir Vyriausybės santykį Europos reikalų komitete, iš buvusių premjerų liudijimų galima teigti, jog bendrai šis organas prisidėjo prie sklandesnio Seimo ir Vyriausybės tarpusavio santykio kūrimo, kadangi iš esmės visos Vyriausybės

⁵⁶ Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

⁵⁷ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

rengiamos europinės pozicijos yra suderinamos su Seimu, o tai galimai pasitarnauja kaip pasitikėjimą tarp Vyriausybės ir Seimo didinantys veiksnys, kadangi europiniais klausimais vyksta nuolatinis bendravimas, informacijos ir nuomonių pasikeitimas tarp šių institucijų, kas kuria tarpusavio pasitikėjimo jausmą. Visgi, kai kurių buvusių premjerų teigimu, Seimo rolė šiame procese ne visada būna itin aktyvi dėl parlamentarų nesuinteresuotumo europiniais klausimais ar ministerijų pranašumo prieš parlamentą kompetencijų atžvilgiu, tačiau tai iš dalies galima paaiškinti (kaip teigė Gediminas Kirkilas) ne kažkoku natūraliu Seimo institucinių galių sumažėjimu, o pačių parlamentarų neveiklumu.

Visgi, po 2004-ųjų metų atsiradę instituciniai pokyčiai neapsiribojo vien Seimu. Paraleliai prie Vyriausybės buvo įkurtas patariamasis organas – Vyriausioji Europos Sąjungos komisija. Jis atsakingas už Lietuvos europinių pozicijų koordinavimą tarp vykdomosios valdžios institucijų (LRVK ir ministerijų) ir iš esmės yra ta vieta, kurioje „gimsta“ pozicijos, su kuriomis Lietuvos atstovai keliauja į Europos Tarybos posėdžius. Atsižvelgiant į tai, jog šis institutas yra įkurtas būtent „po Vyriausybe“, buvusių premjerų buvo paklausta apie tai, kaip jie mato šio institucinio pokyčio svarbą ir kokias tai galias suteikia Vyriausybei:

„Čia yra pagrindinė Vyriausybės kompetencija ir aš kai kada pagalvodavau, kad Europos reikalų komitetų derinimas tų pozicijų yra tik laiko gaišimas. Kada žinai, kad praktiškai viskam, kas ateina į komitetą bus pritarta. Praktiškai tai (europinių pozicijų koordinavimas) yra taip paprastai, ūkiškai, liaudiškai, pasakius, Vyriausybės rankose. Ir tai, žinote, yra labai svarbu.“⁵⁸

„Formaliai tas yra, bet, na, ji (VESK) yra tokia parengiamoji komisija, bet realiai visi sprendimai yra Vyriausybėje. Tai jeigu komisija atneša kažkokią tai parengtą derybinę poziciją, jeigu Vyriausybėj ji niekam neužkliūva, tai tada ir eina toliau. Bet jeigu jau yra kažkokie svarbesni, rimtesni dalykai, tai, be abejo, kad tada tariasi jau pati Vyriausybė, tada reikia eiti ir į parlamentą įtikinti ir taip toliau. Nu bet čia tokia natūrali logika - gi nėra taip, kad Vyriausybė deleguoja kažkam priimti galutinius sprendimus. Vis tiek galutinis sprendimas yra Vyriausybėj.“⁵⁹

„Taip, čia, aišku, yra pagrindinis centras, čia viskas yra suderinama. Ir žinybų interesai suderinami, dažniausiai čia viceministrai dalyvauja. Svarbiausia tai, kad čia jau konkrečiai derinami teisės aktai. Tai tuo požiūriu, čia yra turbūt stipriausia struktūra.“⁶⁰

⁵⁸ Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

⁵⁹ Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

⁶⁰ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

Visi 3 pašnekovai laikėsi nuomonės, jog VESK (arba pati Vyriausybė) yra europinių pozicijų derinimo ir koordinavimo centras, o parlamento vaidmuo šiame procese yra ganėtinai epizodinis (vienintelis Andrius Kubilius prabilo apie tai, kad Vyriausybė dėl savo pozicijos dar turės įtikinti Seimo narius). Taigi VESK atsiradimą ir europinių pozicijų derinimo priskyrimą Vyriausybei galime laikyti tam tikrai didėjančios Vyriausybės galios išraiška.

Apibendrinant, galima teigti, kad mūsų hipotezę, jog įvykę formalūs instituciniai pokyčiai (pasireiškę išaugusia Lietuvos Respublikos Vyriausybių galia) sudarė palankesnes prielaidas joms tapti stabilesnėms ir išsilaikyti pilną kadenciją, galima patvirtinti. Kaip jau buvo minėta šiame darbe, tikėtina, jog partijos, įvertindamos išaugusius Vyriausybės įgaliojimus, elgsis racionaliai ir į jas deleguos didesnę skaičių svarbiausių savo narių – tuos, kurie turi tiek kompetencijų įgyvendinti partijos programą, tiek, tikėtina laikysis partinės linijos. Šį reiškinį galima pastebėti įvertinus atliktos kiekybinės analizės rezultatus – ministrų-partijų lyderių skaičius Vyriausybėse, lyginant laikotarpius iki ir po įstojimo į ES, išaugo daugiau nei 3 kartus. Remiantis anksčiau šiame darbe išsakyta prielaida, jog, tikėtina, partijų lyderiams esant Vyriausybės nariais, pačiai Vyriausybei bus lengviau dominuoti parlamento atžvilgiu dėl parlamentarų baimės patirti partines sankcijas nesilaikant partinės drausmės ir balsuojant ne pagal Vyriausybės liniją, galima teigti, jog dėl šios priežasties Lietuvos Respublikos Vyriausybės po įstojimo į ES tapo stabilesnės.

5.2. Neformalūs instituciniai pokyčiai kaip Lietuvos Vyriausybių stabilizatorius

Nepaisant to, jog ankstesnioji analizės dalis leido mums patvirtinti pirmąją iškeltos hipotezės dalį, tyrimo metu, kalbinant buvusius Lietuvos Ministrus Pirmininkus, išryškėjo dar vienas papildomas veiksnys, kuriuo būtų galima paaiškinti reiškinį, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybės staiga pradėjo išdirbti pilną 4 metų kadenciją. Iš buvusių premjerų pasakojimų susidaro įspūdis, jog tai galima sieti ne tik su formaliais (didėjančiomis Vyriausybės galiomis), tačiau ir neformaliais arba pusiau neformaliais Lietuvoje įvykusiais instituciniais pokyčiais. Kalbant apie juos, vėlgi, bus naudojami atliktos kiekybinės ministrų kabinetų sudėčių analizės rezultatai, kuriems paaiškinti buvę premjerai pateikė savo versijas.

Kaip jau buvo minėta prieš tai, ministrų-partijų lyderių skaičius Lietuvos Respublikos Vyriausybėse iki ir po įstojimo į ES pakito labai stipriai (daugiau nei 3 kartus). Ši tendencija itin ryškiai pastebima lyginant pirmąją ir antrąją Algirdo Brazausko Vyriausybes, veikusias vieną po kitos – pirmoji jo Vyriausybė veikė dar iki įstojimo į ES ir veiklą užbaigė netrukus po įstojimo į bendriją, o antroji kaip tik pradėjo veikti praėjus vos keliems mėnesiams po įstojimo. Žvelgiant į rezultatus, galima matyti,

jog pirmojoje Brazausko Vyriausybėje išvis nebuvo nei vieno Vyriausybės nario – partijos lyderio, tuo metu antroji Vyriausybė galėjo pasigirti iki šiol rekordiniu partijų lyderių skaičiumi – net 9.

Vaizdžiai kalbant, galima teigti, jog Algirdas Mykolas Brazauskas ir šiuo atveju buvo politikas „jungęs epochas“⁶¹ – jis Vyriausybės vadovu buvo tiek iki įstojimo į ES, kuomet daug dažniau buvo sudaromos iš esmės technokratinės Vyriausybės, tiek po stojimo į ES, kuomet jos tapo kur kas labiau partinės.

Visgi, kaip teigė buvę premjerai Algirdas Butkevičius ir Gediminas Kirkilas, Algirdas Brazauskas savo politiniu veikimu kur kas labiau atstovavo pirmąją logiką, kuomet Vyriausybės būdavo iš esmės technokratinės:

„Jeigu taip žiūrėti istoriškai, reiškia, jog iki įstojimo į Europos sąjungą tai daugiausiai būdavo kalbama, ir čia ypač tinka Brazausko pirmoji Vyriausybė - ir jis mėgdavo pabrėžti, kad Vyriausybės kabinetas turi būti specialistų kabinetas, o Seime išrinkti turi politikai dirbti savo darbą. Būdavo jo labai toks stiprus argumentas dėl to, kad jis sakydavo, kad turi būti žmonės Vyriausybėj su patirtimi ir žinot, kaip tvarkyti ūkį. (...). Anksčiau kažkaip sakydavo: ministras ūkininkas vat yra. (...) Brazauskas jisai norėdavo, kad, visų pirma, Vyriausybėje politikų būtų kuo mažiau, Seime dirbančių. Antras - kad žmonės būtų su patirtimi, tai jisai žiūrėjo per ūkinę pusę.“⁶²

„Iki tol tai taip buvo, kad pavyzdžiui, kai atėjo Šleževičius, tai jis iš šalies tiesiog tapo Ministru Pirmininku, Vyriausybėj ten irgi tik Gylis ir dar kažkas iš partijos buvo. Arba tas labai buvo pas Brazauską, čia labai jo mąstymas buvo, kas ministrui neturi būti politikai. Nu jis taip galvojo, kad politikams čia nereikia lįsti per daug į Vyriausybės darbą.“⁶³

Tiesa, tuomet kyla klausimas, kaip būtų galima paaiškinti tokį staigų Brazausko „atsivertimą“ po 2004 m., kuomet jis vadovavo iki šiol pačiai gausiausiai partijų lyderiais Vyriausybei (ten jų dirbo net 9). Visgi, paaiškinimas šiam fenomenui buvo rastas - kaip prisimena Algirdas Butkevičius:

„Jeigu atvirai pasakyti, jau tada partija pasakė: viskas, Brazausko laikas ir dominavimas formuojant Vyriausybę baigėsi, nes mes tada pralaimėjome rinkimus Darbo partijai. Atsimenate, Darbo partija laimėjo rinkimus tada, o Brazausko ir mūsų pirmas noras buvo tas, kad Uspaskichas netaptų premjeru ir netaptų premjeru jo žmogus. Dėl to jau nusėdo žemyn (Brazauskas), pamatė, kad jam reikalingas jau partijos stiprus užnugaris ir palaikymas, ir sėkmingos derybos, įrodant Uspaskichui,

⁶¹ Saulius Grybkauskas, Mindaugas Tamošaitis, *Žmogus, jungęs epochas: Algirdo Brazausko politinė biografija* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2019).

⁶² Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

⁶³ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

kad tu nebūsi premjeru. Tada jis jau nusileido, nes kiek anksčiau jis sakydavo ir sakydavo: „nenorite, nereikia. Aš galiu čia nedirbti“. Tai tas skaičius partinių ministrų toks ir gavosi, sakau, nes dominavimą derybose jau perėmė partija, nebe jisai pats, nebebuvo iš jo tokio diktato, reikalavimo „arba mano, arba be manęs“.⁶⁴

Taigi, iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog 2004-aisiais įvykęs pokytis, kuomet į Vyriausybės buvo pradėta deleguoti daugiau partinių ministrų, bent jau iš pradžių buvo tiesiog metodas suvaldyti mažiau prognozuojamas politines partijas dirbant su jomis koalicijoje. Visgi, kaip šiam darbui teigė abiejose šiose Vyriausybėse finansų ir susisiekimo ministru dirbęs bei vykusius pokyčius savo akimis matęs Algirdas Butkevičius:

„Įstojus į Europos Sąjungą, pradėjo keistis požiūris į kabineto formavimą. Dėl to, kad jūs, nors esat dar jaunas, bet girdėjot turbūt tokį posakį ir ta nuostata atėjo ir ji dabar skamba, kad ministras yra politikas ir dabar jau turbūt nieks to nepaneigs. Tada ir buvo pasakyta, kad ministras - tai nereiškia, kad jisai turi būti labai gal kompetencijos požiūriu stiprus savo kuruojamaj srity, na, bet negali būti neišmanantis politinės sistemos. Gal daugelis politinių partijų pritarė tam, kad, reiškia, nu gal tokia išskirtinė ministerija tegu būna finansų ministerija - ten reikėtų gal šiek tiek stipresnio politiko, kuris du dalykus išmano – ne tik politinę sistemą, bet jau ir pačius finansus. Nu, o visur kitur beveik sakydavo, kad jeigu yra politikas, jei partija jį užauginusi, tai ir turi deleguoti į tą sritį, kuri gal jo nėra tokia visiška specializacija, bet toks natūralus intereso laukas. (...) Visgi pirmiausia požiūris, kad ministras yra politikas.“⁶⁵

Taigi, kaip galima spręsti iš Algirdo Butkevičiaus žodžių, Vyriausybės formavimas principai 2004-aisiais nebuvo paremti vien noru neleisti Viktorui Uspaskich tapti premjeru. Galima daryti prielaidą, jog toks pokytis gali būti siejamas ir su Lietuvoje pasikeitusiu požiūriu į Vyriausybės formavimą, todėl net ir technokratiškas Vyriausybių šalininku buvusiam Algirdui Brazauskui savo antrąjį ministrų kabinetą teko formuoti pagal naujai primestas politinio žaidimo taisykles – čia jau galima kalbėti ir apie mūsų darbo hipotezėje paminėtus neformalius europinės integracijos atneštus pokyčius, kurie nugulė ne rašalo pavidalu teisės aktuose, o labiau šalies politinio elito mąstysenoje. Prieš Algirdą Butkevičių Ministru Pirmininku buvęs Andrius Kubilius šį pokytį aiškina panašiai:

„Matyt, tai lemia (...) ir ta pati mūsų politikos europeizacija, nes užaugo kažkokia nauja politikų karta, ir partijos subrendo, suprato, kad labiau reikia remtis žmonėmis iš vidaus, o ne iš šono. (...) Aš manau, kad be galo svarbu buvo ir tai, jog per tuos keliolika pirmų nepriklausomybės metų iš

⁶⁴ Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

⁶⁵ Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

esmės susiformavo normalesnės partijų struktūros ir tada jau atsirado galimybių iš tikrųjų ir užsiauginti žmones arba juos iš anksto pritraukti ir pritraukti juos į rinkimus (...) Tai tas tai yra natūrali, natūrali, taip sakant, europinė tendencija, kad premjerai iš tikrųjų yra tikrieji politikos lyderiai. Ir, taip sakant, visada partijų lyderiai eina tas premjero pareigas arba kitas atsakingas pareigas Vyriausybėje.“⁶⁶

Kitas buvęs premjeras Gediminas Kirkilas taip pat kalbėjo panašiai ir akcentavo Lietuvoje įvykusį labiau neformalų institucinį pokytį – didėjančių partinių ministrų skaičių Lietuvos Vyriausybėse jis siejo su didėjančia politine branda ir eurointegracinių bei euroatlantinių procesų įtaka:

- *„Ministrų-partijų lyderių skaičius Vyriausybėse išaugo net kelis kartus po to, kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą. Jūsų nuomone, kas galėjo nulemti šitą pokytį? Čia partijos labiau priartėjo prie europinės tradicijos, kad deleguoja stipriausius savo politikus į Vyriausybę? Ar suprato, kad ministrai dabar važinėja į tarybas ir dėl to galia koncentruojasi Vyriausybėje?*
- *Ir tas, ir tas. (...) O paskui kuo mes labiau artėjom link Europos Sąjungos, kai vyko derybos visos su ES, kai patirtis atėjo ir modelius pamatėm, tai tapo visiems aišku, kad partijos lyderis turi tapti Ministru Pirmininku ir panašiai. Sakysime, mano atveju, aš tapau Ministru Pirmininku ir po kelių mėnesių aš tapau partijos pirmininku. Tai čia gal toks ekstra atvejis buvo. O šiaip tai visumoj mes priartėjom prie europinio modelio visiškai.“⁶⁷*

Kalbant apie Vyriausybių stabilumą, galima susidaryti įspūdį, jog kalbintiems buvusiems Ministrams Pirmininkams didesnis partinių ministrų skaičius jose yra ganėtinai svarbus reiškinys, kurį Lietuva europinės integracijos metu sėkmingai perėmė iš „senujų“ Europos demokratijų kaip labiau neformalią institucinę praktiką. Visgi, vėlesnės buvusių premjerų tezės atskleidžia, jog tai viso labo yra ne esminis faktorius, o tik dalis didesnio reiškinio, kuris lemia didėjančią Vyriausybių stabilumą. Atsakinėdami į užduotus klausimus, jie visi mini ir išskiria didėjančią Lietuvos politinę brandą, atsiradusią kartu su sėkmingai įvykdytais euroatlantinės integracijos tikslais, kaip iš esmės pagrindinį faktorių, turėjusį lemiamą įtaką didėjančiam Lietuvos Vyriausybių stabilumui:

„Aš sakyčiau, kad šitam atsiradusiam stabilumui čia labiau turėjo įtakos bendrai, tokia nuosekli mūsų politikos, mūsų politinių tradicijų europeizacija. Tai tą kelią mes nuosekliai ėjom, bet čia, ne tik partijoje, bet gal net ir visuomenės europeizacija svarbi buvo, nes atsirado daugiau romumo ir užtikrintumo pačioje visuomenėje. Jeigu po 90-ųjų metų buvo labai dideli svyravimai - buvo

⁶⁶ Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

⁶⁷ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

entuziazmas, mes čia gavome nepriklausomybę, po dvejų metų jau žmonių nusivylimas, nostalgija praeičiai labai stipriai, jau taip sakant, mostelėjo atgal, kai žmonės balsavo už Brazauską - tai toliau tos bangos visuomenėj, man atrodo, jos nuosekliai pamažu mažėja. (...) Tai tas didelis visuomenės nuotaikų svyravimas, jįsai būdavo pagrindinė priežastis, tam tikra prasme, tokių politinių pokyčių.“⁶⁸

„Aišku, atsirado ir politinė branda didesnė. Tuo metu susiformavo tokia nuomonė, kad dažna Vyriausybių kaita nėra naudinga Lietuvai. Yra ir institucinės priežastys - visų pirma narystė Europos Sąjungoje ir NATO ir iškart pasimatė, kad dažna Vyriausybių kaita nėra naudinga nei mūsų europiniams reikalams, nei saugumo reikalams. (...) Be to, jau ir koalicijos išmoko dirbti – palengva gi klostėsi tradicija pasirašyti tą koalicijos sutartį, sukurti mechanizmą, kaip koalicija bendradarbiauja. Tai tas yra labai svarbu. Koalicijos anksčiau subyrėdavo, nors ir būdavo sunkių politinių klausimų, bet ne dėl jų, o dėl negebėjimo bendradarbiauti, nesukuria taisyklių. Dabar jau yra tie mechanizmai yra sutartys, mechanizmai, nustatantys, kada ten jos keičiamos, vykdomos ar nevykdomos. Tai va šita svarbi tradicija ne iš karto, bet palengva jau atsirado nuo kokių 2008-ų metų, gal ir kiek anksčiau.“⁶⁹

„Bet daugiausiai tai dėl to, nes pasikeitė požiūris ir supratimas, ir atsirado didesnė tokia gal, pasakyčiau, politinė branda.“⁷⁰

Taigi, nors visi trys buvę Lietuvos Ministrai Pirmininkai mūsų tiriamą tendenciją aiškina kiek skirtingai, tačiau iš jų visų retorikos galima susidaryti įspūdį, jog ministrų-partijų lyderių skaičiaus didėjimas Lietuvos Respublikos Vyriausybėse bendrąja prasme visgi yra susijęs su Lietuvoje įvykusiais eurointegraciniais procesais ir jų atneštais ne tik formaliais, bet ir neformaliais politiniais instituciniais pokyčiais – visų pirma, pasikeitusia ministrų kabinetų formavimo logika, kuri nebuvo niekaip formaliai įtvirtinta teisės aktuose, tačiau ganėtinai gerai prigijo tarp svarbiausių šalies politikų kaip visuotinė praktika. Plačiąja prasme, šiuos pokyčius buvę premjerai apibūdina kaip augančią politinę brandą, kuri, Lietuvos atveju, galėtų būti siejama su didėjančiu partijų stabilumu ir jų struktūrų stiprėjimu, artėjimu prie europinės kabinetų sudarymo tradicijos, kuomet partijos į Vyriausybės deleguoja savo svarbiausius politikus, bei atsiradusiomis tiek formaliomis tie neformaliomis taisyklėmis, kurios nustato Lietuvai būdingų daugpartinių valdančiųjų koalicijų bendro darbo principus. Šių aplinkybių derinys, tikėtina, sudaro palankias sąlygas Lietuvoje Vyriausybėms veikti stabiliau ir išsilaikyti pilną 4 metų kadenciją.

⁶⁸ Andrius Kubilius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.

⁶⁹ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

⁷⁰ Algirdas Butkevičius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.

Kalbant apie pirmąsias dvi priežastis, vertėtų paminėti ir tai, jog jos yra tarpusavyje stipriai susijusios – partijų kaip institucijų stiprinimas sudarė prielaidas joms, dalyvaujant ministrų kabinetų formavime, mažiau dairytis į šonus, ieškant nepartinių profesionalų, ir sudarė sąlygas į ministrų postus dažniau deleguoti savo narius, kurie per veiklą partinėje politinėje veikloje sukaupe pakankamai kompetencijų užimti Vyriausybės narių pareigas. Pažymėtina ir tai, jog pirmaisiais nepriklausomybės metais partijos tokių narių (su demokratinės valstybės valdymo patirtimi) praktiškai neturėjo, tad, sudarinėjant Vyriausybę, ir renkantis jos narius, gebėjimo veikti vykdomojoje valdžioje kompetencijų atžvilgiu iš esmės nebuvo skirtumo tarp partinių politikų ir technokratų iš šalies, kadangi demokratinė valdymo tradicija buvo labai trumpa. Tad partiniai politikai, sukaupe dar tik labai mažą patirtį, tuo metu dar negalėjo pasigirti tuo, jog turi didelį (veikimo demokratiname politiniame gyvenime) konkurencinį pranašumą prieš technokratus. Veikiau priešingai – pastarieji jau galėdavo būti sukaupe patirties privačiame versle (kaip pavyzdžiui, premjeras Adolfas Šleževičius) ar kituose sektoriuose, kas galėjo būti laikoma net pranašumu. Visgi, ilginiui stiprinant partijoms ir jų struktūrai (keliant savo politikų kandidatūras rinkimuose, įvairiais lygmenimis dalyvaujant valdžioje, steigiant regioninius skyrius, įkūrus savo jaunimo organizacijas, sukūrus valstybinio partijų finansavimo mechanizmą), pačios partijos užsiaugino žmonių, kuriuos būtų galima pavadinti profesionaliais politikais. Svarstyta, jog tai gali lemti, kad, partijoms, sudarinėjant Vyriausybes, per pastarąsias kadencijas gerokai rečiau tenka dairytis į technokratų kandidatūras, kadangi į ministrų postus jos gali deleguoti savo pačių užaugintus politikus, kurie 1) turi ilgesnę veikimo politiniame lauke patirtį nei technokratai, 2) tikėtina, yra patikimesni ir labiau linkę įgyvendinti partijos programą, 3) turi bent jau panašaus lygio kompetencijas kaip profesionalai iš šalies. Šios prielaidos sudaro tinkamas sąlygas partijoms į Vyriausybės deleguoti daugiau ministrų, kurie tuo pačiu būtų ir tų partijų lyderiai. Šis pokytis, tikėtina, gali daryti reikšmingą teigiamą įtaką tam, ar Vyriausybė pasižymės didesniu stabilumu ir sugebės išdirbti pilną jai priskirtą kadenciją.

Tiesa, žvelgiant į Vyriausybes, dirbusias po 2004 m., galima išvelgti vieną išimtį – nors visos kitos po įstojimo į ES dirbusios Vyriausybės buvo pakankamai gausios ministrų-partijų lyderiais, tačiau 2016-2020 m. veikęs Sauliaus Skvernelio kabinetas savo sudėtyje iš pradžių turėjo tik 2 ministrų-partijų lyderius – patį Saulių Skvernelį ir sveikatos apsaugos ministro postą užėmusį Aurelijų Verygą. Tiesa, šį reiškinį bent jau iš dalies galima paaiškinti ir tuo, jog ministrų kabinete dominavusi LVŽS į 2016 m. Seimo rinkimus ėjo su „Profesionalų Vyriausybės“ idėja ir akcentavo, jog Vyriausybėje turi dirbti ne politikai, o savo sričių profesionalai – tam ši partija savo rinkimų programoje net buvo nusimačiusi atskirą punktą, kuriuo siekiama panaikinti Seimo nariams galimybę dirbti ministrų:

„Inicijuosime teisės aktų pakeitimus, skirtus užtikrinti, kad Seimo narys tuo pat metu negalėtų eiti ministro pareigų.“⁷¹

Ir nors po 2016 m. Seimo rinkimų buvo suformuota vadinamoji „Profesionalų Vyriausybė“, į kurią buvo deleguota nemažai gerai savo srityse žinomų ekspertų (kaip pavyzdžiui, švietimo ir mokslo ministre dirbusi Jurgita Petrauskienė ar kultūros ministrės pareigas ėjusi Liana Ruokytė-Jonsson), visgi, tokia „valstiečių“ laikysena dėl ministrų kabineto sudėties tęsėsi neilgai – prasidėjus vidiniams nesutarimams tiek pačioje koalicijoje, tiek tarp LVŽS lyderių Ramūno Karbauskio ir Sauliaus Skvernelio, dalis Vyriausybės „profesionalų“ vėliau buvo atstatydinti. Tiesa, atstatydamas iš darbo 3 ministrus profesionalus – Kęstutį Navicką, Jurgitą Petrauskienę ir Lianą Ruokytę Jonsson – S. Skvernelis nenorėjo sutikti su tuo, jog „Profesionalų Vyriausybės“ idėja žlugo ir teigė, kad:

„Na, aš laikausi labai aiškios pozicijos, jeigu būtume mes suformavę tradicinę politinę Vyriausybę, šiandien mes nekalbėtume nė apie vieną reformą. (...) Toks Vyriausybės formavimo principas tikrai pasiteisino“⁷²

Visgi, nepraėjus ilgam laikui, ir pačiam Skverneliui teko išsižadėti anksčiau išsakytų principų, kadangi vėliau jo kabinetas pasipildė nemažu skaičiumi partinių ministrų (pvz. Kęstučiu Mažeika, Andriumi Palioniu, Rita Tamašuniene ar Jaroslavu Narkevičiumi) ir Vyriausybė savo darbą užbaigė kaip iš esmės partinė⁷³. Taigi išimtiniais iš taisyklės galime laikyti, ko gero, tik pirmuosius 1,5-2 jos darbo metus. Kaip šiam darbui apie Sauliaus Skvernelio vadovautą ministrų kabinetą komentavo buvęs premjeras Gediminas Kirkilas:

„Aš apskritai sunkiai įsivaizduoju, ką reiškia turėti technokratų Vyriausybę. Skvernelis čia grįžo su šita fix idėja, nu ir ką? Kadencijos pabaigoje jau buvo pusė partinių ministrų. Jeigu ne daugiau, pusė tai tikrai.“⁷⁴

Atsižvelgiant į tai, jog iš pradžių technokratinei Sauliaus Skvernelio Vyriausybei dirbti sekėsi sunkiai, todėl vėliau ji tapo bent jau „pusiau partine“, galima kelti hipotezę, jog galbūt po įstojimo į ES Lietuvoje susidariusi politinė tradicija į Vyriausybės deleguoti daugiau partinių ministrų, sukuria

⁷¹ Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, „Darnios Lietuvos Vyriausybės programa - Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos 2016 m. LR Seimo rinkimų programa“, LVŽS, žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d., <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http%3A%2F%2Fdarniolietuva.lt%2Finkmenos%2Fdarnios-lietuvos-vyriausybes-programa.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

⁷² Lauryna Vireliūnaitė, „Saulius Skvernelis atleidžia tris ministrus: J.Petrauskienę, L.Ruokytę-Jonsson ir K.Navicką“, 15min.lt, 2018-12-03, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/saulius-skvernelis-apie-padeti-smm-stebekite-tiesiogiai-56-1068752>

⁷³ TV3, „Profesionalų eros pabaiga: iš 14 ministrų liko 4, tv3.lt, 2019-08-09, žiūrėta 2023 m. vasario 18 d., <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/profesionalu-eros-pabaiga-is-14-ministru-liko-4-n1008964>

⁷⁴ Gediminas Kirkilas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.

ganėtinai nepalankià institucinę-politinę aplinkà dirbti toms koalicijoms, kurių Vyriausybės yra stipriai nepartinės. Tuo metu Vyriausybės, kuriose daug ministrų-partijų lyderių, turėtų būti stabilesnės, kadangi jose dirbantys partijų lyderiai iš esmės „sumentuoja“ koalicijà. Tai patvirtina tyrimo pradžioje išsakytas prielaidas.

Apibendrinant šioje analizės dalyje gautus rezultatus, galima teigti, jog Vyriausybių sudėties skirtumai iki įstojimo ir ES – ištis akivaizdūs ir reikšmingi, o juos galima paaiškinti ne tik formaliais instituciniais pokyčiais (ką parodė pirmoji analizės dalis), tačiau ir iš senųjų Europos demokratijų perimtomis neformaliomis institucinėmis praktikomis, kurias Lietuva galėjo sėkmingai perimti žengdama europinės integracijos keliu. Visgi, tikrai negalima vienareikšmiškai teigti, jog mūsų aprašytus neformalius institucinius pokyčius galime laikyti vieninteliais ar neabejotinai pačiais svarbiausiais didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo kontekste – tikėtina, jog jų įvyko kur kas daugiau nei aprašyta šiame darbe, tačiau visiems jiems atskleisti reikėtų kur kas išsamesnio tyrimo. Visgi, jokiū būdu negalima atmesti ir šiame darbe aprašytų neformalių institucinių praktikų pokyčių svarbos Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumui, kadangi, kaip teigė kalbinti buvę Ministrai Pirmininkai, jie didele dalimi parodo, jog Lietuva kaip valstybė sulig integracija į Vakarų struktūras pasiekė tam tikrą politinės brandos lygį, kuris pasireiškia ir tuo, jog Lietuvoje iš esmės sėkmingai prigyja vakarietiška Vyriausybių sudarymo tradicija ir svarbiausius vykdomosios valdžios postus užima įtakingiausi partijų politikai. Tokie rezultatai puikiai susisieja su anksčiau šiame darbe išsakytomis teorinėmis prielaidomis, jog tai automatiškai daro Vyriausybes stabilesnes dviem atžvilgiais. Visų pirma, kadangi, parlamentarams geriau pažįstant Vyriausybės narius (jų partiečius ir tam tikra prasme vadovus), kurie, tikėtina, labiau drausmingai nei „profesionalai“ iš šalies įgyvendins partijos rinkiminę programà, atsiranda galimybės susidaryti geresnei sinergijai tarp parlamento ir Vyriausybės (tampa mažau tikėtina, jog parlamentas bandys priešintis Vyriausybės pateiktiems siūlymams dėl vieno ar kito viešosios politikos projekto), todėl tuo pačiu sumažėja Vyriausybės griūtis galimybė. Visų antra, remiantis darbe naudota literatūra⁷⁵, būtų galima teigti ir tai, jog dėl galimų partinių sankcijų eiliniai valdančiosios koalicijos Seimo nariai labiau bijo priešintis Vyriausybės, kurioje pozicijas užima jų partijų vadovybė, siūlymams, todėl ir pačiam ministrų kabinetui tampa lengviau dirbti, sumažėja tikimybė, jog Vyriausybė parlamente nebeturės pakankamai palaikymo ir nebegalės tęsti darbo. Svarbu paminėti ir kità iš esmės po įstojimo į ES įvykusį institucinį pokytį, kurį greičiausiai galime laikyti „pusiau formaliu“ – tai atsiradusi partijų nuostata prieš Vyriausybei pradėdant darbà pasirašyti koalicinę sutartį, kuri apibrėžtų valdančiosios koalicijos darbo taisykles, kuriomis remiantis, tikėtina, pavyksta išvengti daugelio krizinių situacijų,

⁷⁵ Van Vonna, 760.

galinčių nuvesti prie Vyriausybės griūties. Kaip teigė Gediminas Kirkilas, tokių sutarčių ir taisyklių nebuvimas lėmė, jog sugriuvo didžioji dalis buvusių Vyriausybių, todėl šis pokytis taip pat galėtų būti išskirtas kaip viena iš teigiamai didėjančiam Lietuvos Vyriausybių stabilumui atsiliepusių pusiau formalių ar neformalių praktikų.

Galiausiai, žvelgiant į aprašytas tendencijas, susidaro įspūdis, jog aprašytasis Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo didėjimo reiškinys nėra tik viso labo vienadienis atsitiktinumas. Iš atliktos analizės galima matyti, jog sėkmingai Lietuvos įvykdyti euroatlantinės integracijos procesai padėjo tam tikrus „pamatus“, neblogai sutvirtinusių šalies politinę sistemą bent jau Vyriausybių stabilumo atžvilgiu. Todėl būtų galima ganėtinai rimtai svarstyti, jog, jei Lietuvos politiniame paveiksle artimiausiu metu neįvyks šalies politinę sistemą iš esmės keičiančių pokyčių, o valstybė ir toliau išlaikys stabilią socio-ekonominę situaciją bei geopolitinę kryptį, aprašytasis Vyriausybių stabilumo didėjimo reiškinys išties turi potencialo tęstis. Tai galėtų rodyti, jog šis įvykęs pokytis iš tikrųjų galėtų būti laikomas tvarių, tačiau, greičiausiai, kad būtų galima pilnai tuo įsitikinti, reikėtų pamatyti, kaip atrodys Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų darbas per ateinančius 10-15 metų ir ar per juos nebus grįžta atgal į dažnos Vyriausybių kaitos būseną.

Išvados

Šiuo tyrimu buvo siekiama atskleisti, kokios priežastys lemia didėjančią Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą. Pasinaudojus *core executive* teorine prieiga šiame darbe buvo bandyta įrodyti, jog sulig integracija į ES struktūras Lietuvoje įvykę tiek formalūs, tiek neformalūs instituciniai pokyčiai turėjo esminę teigiamą įtaką tam, jog Lietuvos Respublikos ministrų kabinetai pradėjo išdirbti pilnas kadencijas, o Vyriausybių griūtys tapo kur kas retesnės. Tokių rezultatų buvo tikimasi stebint reiškinį, jog Vyriausybių stabilumas didėja visame VRE regione – tai darbo pradžioje buvo iliustruota Lietuvai artimų valstybių (Lenkijos, Latvijos, Estijos) pavyzdžiais. Visgi, kaip atskleidė atlikta literatūros apžvalga, VRE regiono valstybės ir jų politinės tvarkos dažnai yra ganėtinai specifinės ir dažniausiai pernelyg skirtingos tarpusavyje, kad šios valstybės akademinėse analizėse galėtų būti „suplakamos“ į vieną kategoriją – todėl buvo pasirinkta atlikti būtent vien tik Lietuvos atvejį tiriančią atvejo studiją.

Pasinaudojant *core executive* teorija, tyrime buvo laikomasi prielaidos, jog didėjančiam Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumui teigiamą įtaką turi didėjančios Vyriausybės galios, kadangi aprašytoji *core executive* teorija teigia, jog šiuolaikinėse demokratijose gyventojai vis labiau vertina tiesiog kokybišką valdymą, o ne ideologiją. Ši teorinė įžvalga ganėtinai neblogai koreliavo su Lietuvos kontekstu, kuomet 2004 m., valstybei tapus ES nare ir įvykus Vyriausybės vaidmenį stiprinančioms institucinėms permainoms, bent jau teoriškai tapo labiau tikėtina, jog Vyriausybės, įgavusios didesnę valdymo įrankių spektrą ir daugiau galios, taps stabilesnės. Siekiant išsiaiškinti tai, ar Lietuvoje sulig įstojimu į ES įvykę instituciniai pokyčiai nebuvo vien tik formalumas, ir ar Lietuvos politiniame lauke po 2004-ųjų metų išties buvo pradėta manyti, jog Vyriausybės galios išaugo, buvo remiamasi prielaida, kad, išaugus Vyriausybės galioms tapo labiau tikėtina, jog šalies politinės partijos elgsis racionaliai ir, siekdamos didesnės valdžios, į Vyriausybės pradės deleguoti daugiau svarbiausių savo politikų, kuriuos šiame tyrime apibrėžėme kaip ministrus-partijų lyderius.

Visgi, analizuojant didėjančią Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumą, tapo svarbu išskirti ne tik išaugusias jos galias, tačiau ir minėtųjų ministrų-partijų lyderių vaidmenį Vyriausybių veikloje bei jo svarbą, kadangi ministrų-partijų lyderių buvimas Vyriausybių nariais yra ne tik išraiška to, jog partijos elgiasi racionaliai ir į Vyriausybės deleguoja svarbiausius savo narius, tačiau tuo pačiu gali tapti ir Vyriausybių bei valdančiųjų koalicijų stabilumą didinančiu faktoriumi dėl egzistuojančio partinės drausmės elemento – kaip teigia akademinė literatūra⁷⁶, didelė parlamento narių dalis, įprastai net ir iki galo jiems nepritardami, palaiko savo partijų lyderių siūlymus. Pagal šią logiką,

būtent tokioms Vyriausybėms, kuriose daug ministrų yra ir vienais iš savo partijų lyderių, tampa lengviau dirbti dėl egzistuojančio artimo ryšio su parlamento valdančiąja dauguma, kuri palaiko Vyriausybės sprendimus, viena vertus dėl to, jog bijo partinių sankcijų už „neteisingą“ balsavimą, kita vertus, dėl to, jog, tikėtina, parlamento nariai bus linkę labiau palaikyti sprendimus tų Vyriausybių, kuriose dirbs jiems politiškai ir ideologiškai artimi jų partijų lyderiai, siekiantys kuo nuosekliau įgyvendinti partijos programą, o ne Vyriausybių nariai-profesionalai iš šalies, kurie turi mažesnes paskatas ją vykdyti.

Tiriant aprašytąjį reiškinį, buvo atlikta istorinė kiekybinė Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų sudėčių analizė. Taip pat, siekiant atskleisti gilumines didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo priežastis buvo atlikti 3 pusiau struktūruoti interviu su buvusiais LR MinistrAIS Pirmininkais – Gediminu Kirkilu, Algirdu Butkevičiumi ir Andriumi Kubiliumi, kurių metu klausta, kaip buvę Vyriausybių vadovai aiškina didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo tendenciją, ką išskiria kaip svarbiausius šį reiškinį skatinančius veiksnius bei kaip vertina kartu su stojimu į ES įvykusių institucinių pokyčių įtaką Vyriausybių stabilumui.

Atlikus istorinę kiekybinę Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų sudėčių analizę, buvo gauti rezultatai, paremiantys darbe iškeltą hipotezę bei prielaidas – istoriškai stebint Vyriausybių sudėtis, tapo aišku, jog po įstojimo į ES valdančiosios šalies partijos į Vyriausybes vidutiniškai deleguoja daugiau kaip 3 kartus daugiau savo partijų lyderių nei iki tol. Taigi prielaidą, jog po įstojimo į ES išaugusios Vyriausybės galios tapo savotišku „masalu“ partijoms deleguoti į jas daugiau svarbiausių savo žmonių, išties pasitvirtino. Kalbinti buvę Lietuvos premjerai teigė, jog šie įvykę formalūs arba „kietieji“ instituciniai pokyčiai išties turėjo reikšmingos įtakos tiek išaugusiai Lietuvos Respublikos Vyriausybių galiai, tiek išaugusiam Vyriausybių stabilumui ir pritarė, kad dėka išaugusios Vyriausybės galios po įstojimo į ES partijos į ministrų kabinetus pradėjo deleguoti daugiau svarbiausių savo politikų.

Visgi, tolimesnėje didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumo analizėje, remiantis interviu su buvusiais MinistrAIS Pirmininkais išvalgomis, atsiskleidė tai, jog išaugusiam Lietuvos Respublikos Vyriausybių stabilumui didelę įtaką turėjo ne tik išaugusias Vyriausybės galias nulėmę formalūs, tačiau ir sulig Lietuvos sėkmingais įvykdytais euroatlantinės integracijos procesais įvykę neformalūs arba „minkštieji“ instituciniai pokyčiai. Dalis jų, kaip pavyzdžiui, buvusių premjerų išskirtas pasikeitęs požiūris į ministrų kabinetų formavimą (teikiant pirmenybę ministrams-politikams, o ne „ministrams-ūkininkams“) ar partijų, kaip institutų, stiprėjimas, ganėtinai gerai susisieja su tuo, kas jau buvo aprašyta anksčiau – šie įvykę neformalūs instituciniai pokyčiai savotiškai paskatino tai, jog į Vyriausybes buvo pradėta deleguoti daugiau partinių ministrų, kurie,

pasak ir buvusių premjerų, „sucelementuoja“ tiek Vyriausybes, tiek valdančiąsias koalicijas. Tačiau lygiai taip pat sulig Lietuvoje sėkmingai įvykdyta euroatlantinė integracija, pasak buvusių Ministrų Pirmininkų, atsirado ir kitų neformalių institucinių pokyčių, kuriuos Lietuva savo euroatlantinės integracijos kelyje sėkmingai perėmė iš Vakarų valstybių ir kurie stipriai prisidėjo prie didėjančio Lietuvos Respublikos Vyriausybės stabilumo. Kaip vieną iš tokių galima paminėti atsiradusią politinę tradiciją partijoms, prieš sudarant Vyriausybę, pasirašyti koalicinę sutartį, kuri apibrėžtų bendro darbo taisykles ir leistų spręsti koalicijoje susidariusias įtampas ir krizines situacijas taip, kad būtų galima išvengti Vyriausybės griūties. Galiausiai, visi trys buvę premjerai kalbėjo ir apie ganėtinai sunkiai apibrėžiamą terminą – Lietuvoje su laiku atsiradusią „politinę brandą“. Kadangi egzistuoja itin daug šios sąvokos interpretacijų, šio aspekto įtakos tyrinėjimus Lietuvos Respublikos Vyriausybės stabilumui galima palikti ateities tyrimams, tačiau šioje vietoje vertėtų pacituoti Gediminą Kirkilą, puikiai nusakiusį tyrimo autoriaus numanomą „didėjančios Lietuvos politinės brandos“ logiką. Kaip teigė buvęs premjeras „iškart pasimatė, kad dažna Vyriausybės kaita nėra naudinga nei mūsų europiniams reikalams, nei saugumo reikalams“.

Kalbant apie šio tyrimo „įsipaišymą“ į jau atliktų akademinį tyrimų lauką, vertėtų pabrėžti tai, jog šis darbas, atsižvelgiant į tai, jog didėjančio Vyriausybės stabilumo fenomenas Lietuvoje iki tol nebuvo plačiau tyrinėtas, galėtų tapti neblogu atspirties tašku tolimesnėms studijoms, analizuojančioms Vyriausybės stabilumo didėjimo bei išsilaikymo ar neišsilaikymo reiškinius Lietuvoje bei siekiančioms atrasti naujus šių procesų priežastinius mechanizmus. Šiame tyrime gauti rezultatai išties gerai dera su jau egzistuojančiomis politikos mokslų teorijomis ir konceptais. Pavyzdžiui, su populiaria priklausomybės nuo kelio (path dependence) teorija, teigiančia, jog sulig kiekvienu valstybės daromu tolesniu instituciniu žingsniu pasirinkta kryptimi vis didėja tikimybė, jog prie tos institucinės krypties bus ne tik likta, bet ir vis stipriau rišamasi⁷⁷ – taip ir Lietuvoje, žvelgiant į tyrimo rezultatus, galima teigti, jog yra apsiprantama su iš Vakarų Europos euroatlantinės integracijos metu atsinešta praktika formuoti Vyriausybes, kurias sudaro įtakingiausi partijų politikai, o ne technokratai. Taip pat šis darbas papildė Lietuvos Vyriausybės veiklos tema jau atliktų tyrimų terpę ir suteikia išorinio validumo kai kuriems iš praeities tyrimų, kaip, pavyzdžiui, Ligitos Šarkutės studijai „Priežastinės Lietuvos Respublikos Vyriausybės stabilumo sąlygos“. Taip pat galėtų būti laikoma, jog šis tyrimas praturtina ir Europos Sąjungos studijų lauką, įnešdamas į jį naujų žinių apie galimą narystės ES poveikį VRE regiono valstybių vidaus politikos procesams.

⁷⁷ Paul Pierson, *Politics in Time* (Princeton: Princeton University Press, 2004), 20-21.

Galiausiai, šis tyrimas atskleidė, jog Vyriausybių stabilumo Lietuvoje didėjimas yra iš tiesų tirtinas ir daugelį įdomių kampų turintis reiškinys, kurį galima analizuoti iš įvairių pusių. Apibendrinant reikėtų pastebėti, jog Lietuva ganėtinai gerai įsipaišo į bendrą VRE regiono kontekstą Vyriausybių stabilumo didėjimo atžvilgiu, tačiau šį reiškinį ateities tyrimuose būtų galima nagrinėti kur kas išsamiau, analizėms naudojant platesnį spektrą metodų, pakalbinant daugiau informantų bei tiriant Lietuvos Vyriausybių stabilumo didėjimą kontekstuose, susijusiuose su kitais politiniais reiškiniais.

Literatūros sąrašas

1. Abdelkader, Hossam Eldin Mohammed, „Political Instability and Economic Growth in Egypt“ *Review of Middle East Economics and Finance*, 13(2), 1.
2. Blondel, Jean ir Andreev, Svetlozar, „Bulgaria“ kn. *Cabinets in Eastern Europe*, sud. Jean Blondel, Ferdinand Muller-Rommel (Basingstoke: Palgrave, 2001), 139.
3. Blondel, Jean, „Cabinets in Post-Communist East-Central Europe and in the Balkans“ kn. *Cabinets in Eastern Europe*, sud. Jean Blondel, Ferdinand Muller-Rommel (Basingstoke: Palgrave, 2001), 6.
4. Blondel, Jean, „Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies“ *Canadian Journal of Political Science*, 1 (1968), 180-203., cituota iš Michael Taylor, V.M. Herman, „Party Systems and Government Stability“, 1971.
5. Blondel, Jean, „The Cabinet as the New Form of Government in Post-Communist Democracies“ kn. *Governing New European Democracies*, sud. Jean Blondel, Ferdinand Muller-Rommel, Darina Malova (Basingstoke: Palgrave, 2007), 8.
6. Brusis, Martin, „Core Executives in Central Europe“ kn. *The Routledge Handbook of East European Politics*, sud. Adam Fagan, Petr Kopecky (New York: Routledge, 2018), 55-56.
7. Fairclough, Paul, *Advanced Government and Politics* (Oxford: Oxford University Press, 2002), 24
8. Gerring, J. *Case Study Research: Principles and Practices*. (New York: Cambridge University Press), 43.
9. Grybkauskas, Saulius ir Tamošaitis, Mindaugas, *Žmogus, jungęs epochas: Algirdo Brazausko politinė biografija* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2019).
10. Grotz, Florian ir Weber, Till, „Party Systems and Government Stability in Central and Eastern Europe“ *World Politics* 22, Volume 73 (2012): 704.
11. Hartley, J (1994) *Case Studies in Organisational Research* in Casell and Symon, *Qualitative Methods in Organisational Research*, Sage Publication, London quoted in Mohd Noor, K.B (2008) *Case Study: A Strategic Research Methodology*, *American Journal Of Applied Science*, Vol.5, No. 11, pp. 1602-1603
12. Hartley, Jean (2004). *Case study research*. In Catherine Cassell & Gillian Symon (Eds.), *Essential guide to qualitative methods in organizational research* (pp.323-333). London: Sage.

13. Janeliūnas, Tomas, Valdžios sprendimų priėmimo procesų Lietuvoje teisinio reglamentavimo ir esamų praktikų analizė. Kn. T. Janeliūnas et al. (sud.). Lietuvos valdžia: atvirumo link? Vilnius: Versus Aureus, 2009, p. 89–135.
14. Kluonis, Mindaugas, „Vyriausybių stabilumo lygį lemiantys veiksniai: Vidurio ir Rytų Europos atvejis". *Politologija* 4 (32):91-117.
15. Kreuzer, Marcus ir Pettai, Vello, „Patterns of political instability: Affiliation patterns of politicians and voters in post-communist Estonia, Latvia, and Lithuania“ *Studies in Comparative International Development* , 38 (2003) 76.
16. Kuokšis, Vytautas, „Politika ir investuotojų pasitikėjimas: Baltijos šalys per krizę” *Politologija*, 3, 2010, 2010, 80-81.
17. Laffan, Brigid, „Core executives,“ kn. *Europeanization: New Research Agendas*, sud. Paolo Graziano, Maarten P. Vink (Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008), 133.
18. Levin, Selija, „Mažumos Vyriausybė Lietuvoje: stabilumo ir veiksmingumo analizė ” Magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2007.
19. Lippert, Barbara ir Umbach, Gaby, *The Pressure of Europeanisation: From Post-Communist State Administrations to Normal Players in the EU System* (Baden Baden: Nomos, 2005), 174.
20. Norkus, Zenonas, *Kokia demokratija? Koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2008, 460.
21. Pierson, P., *Politics in Time* (Princetown: Princetown University Press, 2004), 20-21.
22. Rhodes, R. A. W., Dunleavy, Patrick, *Prime Minister, Cabinet and Core Executive* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), 12.
23. Sartori, G. *Lyginamoji konstitucinė inžinerija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2001.
24. Šarkutė, Ligita, „Priežastinės Lietuvos Respublikos vyriausybių stabilumo sąlygos” *Viešojo politika ir administravimas*, T .11, Nr. 1., 2012, 49.
25. Taylor, Michael ir Herman, V.M., „Party Systems and Government Stability“ *The American Political Science Review* , Mar., 1971, Vol. 65, No. 1 (Mar., 1971), 29.

26. Van Vonn, Cynthia, „Achieving party unity in the Netherlands: Representatives’ sequential decision-making mechanisms at three levels of Dutch government“ Party Politics 25 (2019): 670.

Šaltinių sąrašas

1. 15min, „M.Jastramskis: susijungę į koaliciją su „valstiečiais“ socialdemokratai gali išnykti“, 15min.lt, 2016-10-24, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/m-jastramskis-susijunge-i-koalicija-su-valstieciais-socialdemokratai-gali-isnykti-56-701447>
2. BBC, „Estonia PM Ansip resigns - Europe's longest-serving PM“. BBC.com, 2014-03-04, žiūrėta 2022 m. lapkričio 14 d., <https://www.bbc.com/news/world-europe-26430899>
3. BBC, „Italy's Mogherini and Poland's Tusk get top EU jobs“. BBC.com, 2014-08-30, žiūrėta 2022 m. lapkričio 17 d., <https://www.bbc.com/news/world-europe-28989875>
4. Butkevičius, Algirdas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 8 d.
5. Kangro, Karin, „The three-party coalition agreement was signed“, Postimees.ee, 2015-04-08, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.postimees.ee/3149269/kolme-erakonna-koalitsioonileping-sai-allkirjad>
6. Kirkilas, Gediminas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 23 d.
7. Kubilius, Andrius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2023 m. kovo 17 d.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, Nuo 1990 m. veikusią Lietuvos Respublikos Vyriausybių sąrašas, lrv.lt, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/apie-vyriausybe/ankstesnes-vyriausybes/po-1990-metu>
9. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, „Darnios Lietuvos Vyriausybės programa - Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos 2016 m. LR Seimo rinkimų programa“, LVŽS, žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d., <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http%3A%2F%2Fdarnilietuva.lt%2Frimkmenos%2Fdarnios-lietuvas-vyriausybes-programa.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

10. Reuters, „Latvia's Russia-wary PM Karins gets final nod for government", 2022-12-14, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.reuters.com/world/europe/latvias-russia-weary-pm-karins-gets-final-nod-government-2022-12-14/>
11. TV3, „Profesionalų eros pabaiga: iš 14 ministrų liko 4, tv3.lt, 2019-08-09, žiūrėta 2023 m. vasario 18 d., <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/profesionalu-eros-pabaiga-is-14-ministru-liko-4-n1008964>
12. Vireliūnaitė, Lauryna, „Saulius Skvernelis atleidžia tris ministrus: J.Petrauskienę, L.Ruokytę-Jonsson ir K.Navicką“, 15min.lt, 2018-12-03, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/saulius-skvernelis-apie-padeti-smm-stebekite-tiesiogiai-56-1068752>

Summary

This research aims to explain the phenomenon of growing Government stability in Lithuania. The main reason why it was chosen to analyze this phenomenon is the sudden positive shift in survival of The Lithuanian Government cabinets since 2008 – from this year, all of the cabinets (led by Kubilius, Butkevičius and Skvernelis) managed to stay in power for full 4-year parliamentary term, while until 2008 none of the cabinets that were in power were able to do so. These tendencies correlated quite well with the ones in other countries of the Central and Eastern Europe as Poland, Latvia and Estonia, where similar trends were also observed.

The research was based on *core executive* theory which argues that in contemporary democracy it is easier to survive for those cabinets that have more power and instruments to govern. There was raised a hypothesis that in the context of Lithuania's accession to the EU in 2004, the formal institutional changes which *de jure* and *de facto* strengthened the powers of Lithuanian Government cabinets have led to the increased stability of the Lithuanian Governments. It was also assumed that the informal institutional changes (political practices and traditions which were implemented in Lithuania only *de facto* but not *de jure*) that Lithuania took over from the old democracies of Europe and implemented for its governance have also made a positive impact for the increased stability of the Lithuanian Governments.

For this research it was chosen to execute historical statistical analysis of Lithuanian Government cabinets' composition throughout the years starting from 1992 and by this way measuring if the political parties of Lithuania started to delegate more of their leaders to the cabinets after the accession to the EU (which in this case should be considered as a sign of growing Government power). Also, for this research we used 3 half-structured interviews with former Lithuanian Prime Ministers (Kirkilas, Kubilius and Butkevičius) to understand the inner institutional logic of how Lithuania's accession to the EU shaped the powers of the Lithuanian Governments, how it affected their stability and also what kind of influence the informal institutional changes had for the increased stability of the Lithuanian Governments.

The analysis of this research has showed that there was a statistically significant increase of Lithuanian cabinets' members who can be considered their party leaders, which can be understood as a sign of growing Government power. In their interviews former Lithuanian Prime Ministers agreed that this increase of Government power really had a positive impact for incentives for parties to delegate their most influential politicians (who are, according to former Prime Ministers, usually the ones who reinforces the chances for the cabinet and the ruling coalition to survive because of

their political influence) to the ministerial positions. These results allow us to confirm the first part of our hypothesis.

In addition to this, former Lithuanian Prime Ministers also stated that the informal institutional changes that were implemented in Lithuania throughout and after its euroatlantic integration also had a substantial and possibly even more important impact for growing stability of the Lithuanian Governments. According to former Lithuanian Prime Ministers, informal practices that country's political elite took over and implemented from the Western countries, such as tradition to sign a detailed coalition agreement between parties before the Government cabinet starts working as well as the logic of how the cabinets should be formed (after the accession to the EU parties have changed their mindset and started to form more political rather than technocratic cabinets), were important aspects of why Lithuanian Government cabinets' suddenly became more stable – this allows us to confirm the second part of our hypothesis.

The results of this study reflect well with the academic literature that already exists and confirm some of the existing influential political science theories (such as path-dependence theory). It also adds some external validity to some studies that have already analyzed the institution of the Lithuanian Government. Finally, even though this research is actually the first one that analyzes the phenomenon of growing Lithuanian government cabinets' stability and reasons for that, it can be considered as a great starting point for future studies that aim to analyze this phenomenon in more detail or from another perspectives.